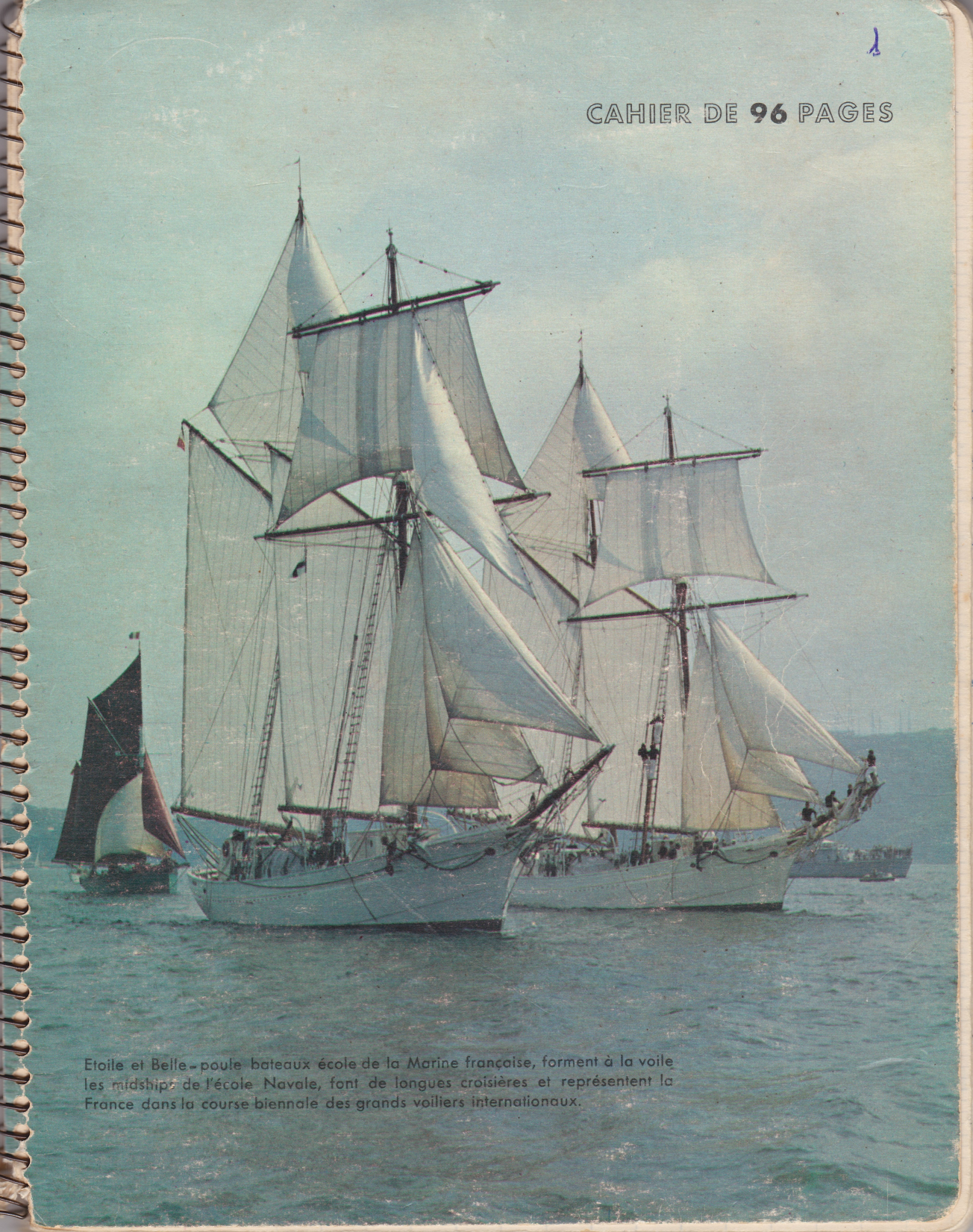
CAHIER DE 96 PAGES

Etoile et Belle-poule bateaux école de la Marine française, forment à la voile les midships de l'école Navale, font de longues croisières et représentent la France dans la course biennale des grands voiliers internationaux.

Quadern nº 1

Sumari

Pàgines	Títol	Data d'escriptura	Publicat a	Data
~~Del 2 al 7~~	~~La Festa Major de la Costa~~	~~15-12-65~~	~~Inèdit~~	
	Entrada al quadern nº 5 pàgina 95			
Del 8 al 13	Records	31-1-66	Anulat	——
Del 14 al 19	Records	31-1-66	"Mai no morirem"	Abril 1966
Del 20 al 26	Nou, de "buscar la perduda"	2-2-66	"Mai no morirem"	Octubre 1966
Del 27 al 32	No deixem apagar el foc	8-2-66	Inèdit	
Del 33 al 39	Mallorca	7-65	Inèdit	
~~Del 40 al 45~~	~~La pena de mort~~	~~18-11-65~~	~~Inèdit~~	
	Entrada al quadern nº 5 pàgina 100			
Del 46 al 51	De Santiago Rusiñol	2-10-65	Inèdit	
Del 52 al 53	Festa Muntanyenca (sardana) nº 1	-10-65	Compositor en A. Suñé Font	
Del 54 al 55	Festa muntanyenca (nº 2) sardana.	-10-65		
Del 56 al 62	El possible problema dels emigrats	14-2-66	Inèdit	
Del 63 al 71	Del Ter al Fluvià	9-1-66	Inèdit	
Del 72 al 77	A una Dama de Sant Llorenç de Ter	3-2-65	Inèdit	
Del 78 al 83	Els Aplecs de sardanes	5-3-65	Inèdit	
Del 84 al 93	Del Ter al Fluvià	9-1-66		
94	Plany (sardana)	9-34	Compositor en A. Suñé Font.	
95.	El cim de les Agudes	9 35	" "	

Sant Mateu digué (Bíblia): "Sia demana res, qui cerca troba"

Es troba en net en el quadern nº 5

La Festa Major de la Bisbal

Empentat per la seva dèria, alguna vegada l'home que escriu ho fa pel seu plaer, per a descarregar-se d'un pensament que el turmenta i cerca de grafiar-lo al damunt del paper per a sentir-se reposat. Generalment aquests "papers" escrits així, pel plaer d'escriure, sense la idea preconcebuda de llur publicació van a parar al calaix de les deixalles inèdites, quin destí és, molt sovint, el d'anar a raure a la nefasta amb d'altres escrits facilitant així el que encara en surti quelcom de profitable, com en surt un bon ferro fos (colat) dels trossos i romanalles que resten al taller del serraller, o com ajuden a pujar una alta paret els trossos de totxo que resten de la construcció d'una casa.

La pruja d'escriure aquest article em vingué cap a finals de l'any 1944, o bé principis del 1945, al llegir un excel·lent article d'en Lluis Capdevila sobre les festes majors de Catalunya en el que exaltava en particular la de Granollers com la més esplendorosa de les festes majors del nostre país (del que estic ben d'acord) i on a més de posar de relleu les diverses manifestacions de tots els ordres que en ella s'hi celebraven, feia ressortir els famosos àpets[1] que l'autor havia fet en aquelles ocasions a l'Hotel Europa (la "Fonda d'Europa, com en diuen els granollerins) que jo tinc pel rovell de l'ou dels

(1) substancials i substanciosos a bastament

en el lloc més cèntric i
hotels vallesans i situat de que en podrien nomenar el llombrigo
de la capital del Vallès Oriental(2) tenint ben a la vora les tres
places de més ennegrit comercial motejades pel poble amb els
sobrenoms de Plaça de la Forxada, Plaça del Bestiar i Plaça dels Porcs
a desgrat dels noms amb que les hagin pogut batejar les autori-
tats municipals. (No puc precisar en quin periòdic vareig llegir
dit article: era "Foc Nou", o "Per Catalunya"(3), aleshores editats respec-
tivament a Tolosa de Llenguadoc, i a Nîmes pels refugiats catalans?
Perpinyà
Han passat tants anys, hem anat tant de mal borràs i hem per-
dut tantes coses!) Aquella evocació de la Festa Major millor de
Catalunya i la més popular (de "popular") em feu recordar i es-
criure quelcom d'inspirat en la memòria d'una de les més
petites i més senzilles, però no exempta de grandesa en la con-
tinuïtat de les nostres tradicions, a la que jo vaig per primera vegada assistir
en la meva infància amb a cavitat. (4) amb els meus pares. No
intento fer
volia pas posar la seva parangó ni fer una similitud amb
la de Granollers
aquella, cosa fora impossible, més donar-me un plaer anab
l'esplai moral, aleshores bén malmès per les circumstàncies
a l'ensems més deixar constància d'aquells fets que al seu
temps em copejà i que ha perdurat en la meva ment. El
record és vell. Tindrà gust de ranci?

El poblet de la costa de Fogars de Montclus (La costa,
com en diuen simplificant els indígenes d'aquella contrada) és un poblet
de poques cases, o masies, escampades en un gran terme,

(2) car, a més de la situació té

(3) "El Poble Català

(4) "altres vegades hi he tornat i bé que no hagi existit la sorpresa de la novetat, diferències i semblances amb les altres, no han pogut desfer de l'encís que tenia aquella meva primenca infantil.

al costat de ponent del Montseny, mirant al Vallès. La masia que està més a prop l'una de l'altra es troba, com a mínim, a mitja hora, ~~a tres quarts d'hora~~ (que és així, amb aquesta mena de sistema mètric que aquella gent mideixen i evaluent la distància) l'una de l'altra. L'església, que junt amb una masia que serveix d'ajuntament, de rectoria, d'escola regentada pel rector de la parroquia, de cartera i altres ofers públics, està situada en un exigu tros de terreny pla, ~~en mig del pessant~~, no molt lluny del poble de Montseny i pot ser a una hora de cami de Palautordera.(5) Costat esquerra i al davant ~~d'un tros~~ d'aquests dos edificis construits en paret de pedra seca, de la muntanya, hi ha una era, que així com serveix per les feines agrícoles també fa un bon servei per a la ballaruga que el jovent de la contrada ~~d'aquella contrada~~ organitza durant l'estiu a base d'un piano de manubri. Aquella era és la sala de ball de la Festa Major, l'envelat de cel blau a la tarda, amb la muntanya a un costat i la immensitat de la plana vallesana a l'altra, allà baix, plena de contrastos; a la nit amb les estrelles ~~i les~~ banyades d'argent, papallejant en mig de la foscor que fan de rostre a la perspectiva de llumanetes tímides i poruges d'aquesta plana ~~somiada~~. L'enllumenat d'aquesta sala de ball és (o era, car no se si ~~ha~~ ~~a hores d'ara ja~~ ha arribat l'electricitat) els llums d'acetilè col·locats al cap d'amunt d'uns pals clavats a terra. Com a

(5) determinen la capitalitat del municipi i l'agrupament de masies incrustades a la muntanya.

lluint i

música aquell any hi havia "Els Formiguers" de Llinars, tres fluviolaires que ho feien molt bé i al gust del jovent, que si bé aleshores aquesta mena d'instruments ja estaven en decadència a comencos de segle ~~havien tingut~~, segons em digué el meu pare, gran popularitat, ~~pero~~ car feien ballar i això era el principal. Hi havia també l'home dels cacauets i avellanes torrades i una parada de "fira" que feia un gran negoci venent "espanta-velles" pels joves i trompetes pels petits.

Aquell planell de terra batuda que hi ha al davant de l'església i de la masia-administració dóna acollida als acompanyants de les minyones, als badocs, als masovers, als ballados i als convidats; unes cadires que previament s'han tret de la santa casa conviden a asseure's a l'entorn d'unes taules de posts i capitells on s'hi serveixen les begudes per a calmar la set dels assedegats per la calor que en certs moments és tòrrida. Tota la gent dels masos i llurs convidats ~~hi~~ van als balls de tarda i nit i si algú resta al mas, és la cuinera que la mestressa de la casa ha llogat per a donar l'abast a cuinar ~~la~~ el devassall ~~devassall~~ de minestra variada que en aquells dos dies de festa no s'ha parar d'amunt de la taula. Allí es trobaven els pagesos d'aquelles rodalies, amos, algun d'ells feia mesos que no s'havien vist i tot deixant el sol encalitat de clofes de cacauets i avellanes i en mig dels crits de la mainada que jugaven a ~~perdre~~ emportar-se, es presentaven els convidats de quina cosa

s'en feien un orgull, tot discutint de la quantitat de suro que treurien de llurs sureres o del preu que es podrien fer pagar les castanyes i els ovellons que anirien a vendre a Sant Feliu.

La masia d'on eren els convidats, a Can Nofret, era una casa amb la clàssica masia catalana com la majoria de les cases d'alta dalt, quina rusticitat hi el seu encant. (6) Adossada al pendent tenia dues entrades a peu pla super posades. La més baixa donava al que podriem dir-ne soterrani que servia de cort al bestiar. D'aci i per un revolt del camí costerut s'arribava a la façana devantera i portal principal de la casa. I entrava en una sala de grans dimensions i sol empostissat que era el magatzem provisional on s'hi emmagatzemaven sacs de blat a punt de portar al molí, panotxes de moresc per a pelar, figues per fer assecar, nous recollides i altres fruits que després havien de pujar al graner. En aquesta gran sala, plena de tot embarassada i emblanquinada de nou s'hi celebraven els àpets de festa major en una taula llarguissima: a cada banda.

No cal descriure la cuina que era com la de totes les cases de pagès vastissima, amb la seva pastera, (Ah, aquell paï moreno suat amb oli que hi era) llar de foc amb calamastres, escó, fogons, etc., com així el pis del damunt que comprenia una gran sala central i cambres a cada banda.

La minestra que era suculent i pantagruèlica com saben fer les mestresses de les nostres cases de pagès era digne de qualsevol "gourmet". Aquella gent llençaven la casa per la finestra, no recordant-se que ja de bon matí, abans d'anar a missa (5) (es llur ritual) i perquè els convidats suportessin els tres quarts d'hora de cadafal amb tranquilitat, els hi donaven el berenar.

(6) Ja en el primer viatge passarem per Palautordera, des altres vegades ja varem poder utilitzar la nova carretera que abans era costanera en construcció, i travessarem la vall de Sant Feliu de Buixalleu, deixant a la dreta el veinat, que fora, Can Nofret, la carretera que ens portava a un trist i solitari indret del veinat, que fora, Can Nofret, la carretera que ens portava a un trist i solitari indret.

(7) just al començament d'aquest veinat hi ha una font i un safareig on les dones anaven a rentar la roba. Després la carretera pujava fins a un revolt on deixava el Feliu devallant per un camí de cabres fins anar a un clot que hi ha a mig camí del veinat, on hi ha una casa que hi deien Can Feliu.

(5) la missa de la festa major és per ells un ritual i la primera cosa d'estrenar el trajo els joves i de posar-se de vint i un foto els vells amb el vestit negre de casar.

(9) entre les converses dels vells fets d'evocacions: records, els sistes un got solets dels casats, les valles generals i principalment de les dones, la family dels joves i llurs alldes entenedores, l'enojolament que prometen fer-se vers a les agrades aquelles per a motius-se a ferè. Allí (9) la presentació plats a desdir; impresent de sardina ai dolça.

me els havien fet "liquidar" un cai o un cabrit unit a la brasa, entremés amb pernil i tomatee, anxis amb les menuderies dels pollastres, pomes "rellenes" (farcides) badelles amb un picando, amb cas-tanyes, el pollastre rostit, crema, fruites, rifas i misteles que no s'ha-vien d'estalviar. (10) D'on havien tret tot allò? Quants viatges els costava a Palautordera o a Sant Celoni? Quant de temps feia que prepara-ven aquells dos dies perquè fossin reixits en tots els ordres? Ah, si el Sr Capdevila hagués estat allí com si en hauria llepat el bigoti i que poc hauria anyorat la "Fonda d'Europa" de Granollers que tan relè ho feia!

(11) Tot m'hauria de sorprendre els meus nou anys. Aquell paradís lucífic envoltat d'espai i boscúries, aquella llibertat edènica a trescar per les feixes de cultiu, aquell abastar fruita al meu grat, aquell tenejar unt amb la mainada de la casa que a cas-tat no m'era permès, el xipollejar en el rajolí d'aigua que bai-xant de la font anava a parar a uns grans safareigs permetent de regar els llegums tendres, aquella cordialitat, senzillesa i bon-hom[illegible] dels muntanyencs, aquella rusticitat que no era estupidesa, la ingenuïtat de llurs superstitions, la rudesa del llenguatge tosc però integre i sobre tot la fidelitat a les nostres tra-dicions i costums, tot això, tot aquest cabal estat, restà emmagatze-mat a la meva ànima (i que deria ser observador sense saber-ho) creant-me uns amics per a sempre, sobre tot aquells que aleshores eren mainada com jo. D'aleshores ençà sóc un fer-vent admirador d'aquella gent i recordo aquestes petites Festes, Majors

F. Ambrós: Llarda

(10) Recordo també l'ambient d'amabilitat, tot home parlar de moltes coses i de moltes altres, tot-hom parlava a tothom, tot-hom reia, a tot arreu amb afecció contenuda, gens fet de comentaris, que fa la gent de ciutat, que es reparteix l'atenció entre cadascun dels seguits un d'ells, per anar a arreu, car la mainada ha de ser lliurada a que els carinyets de cor flairant-ne un altre lloc no molestem, car la mainada ha de ser lliurada a que els carinyets

(11) Aquells muntanyencs que coneixen adopto: tinguts i sense una vegada coneguts els tutes, fallaguen i rama-dissin d'anar a dormir a dormir que en parlem en acabi, al hotel.

Vall-d'Ern, 17 de desembre del 1946

que han allargat amb el subratllat

Records

Si les meves conviccions són fonamentalment republicanes, el meu ideal és purament catalanista. Ambdues coses es complementen i s'agermanen bé. No comprendria una Catalunya lliure políticament i geogràficament, lligada a la voluntat d'un monarca hereditari encara que sigués català i entravada i supeditada a les conxorxes de la Cort, a les prebendes que un rei imbuït del seu origen per la gràcia divina pot distribuir i al poder que s'atorga de ~~clampar~~ injectar sang blava a les persones que més acataments, esquenades sotmeses, somriures, alabances i consentiments li hagin fet. No creguem pas que si Catalunya arribés a ser lliure no ens sortís de tracantà un descendent de les antiques o novelles monarquies que el nostre país hauria tingut, reclamant el més alt sitial del nou estat en nom de no sabem quins principis de benestar pel poble i invocant unes prerrogatives celestials i humanes que a la seva manera n'hi haurien concedit el dret. Vegeu com quan ho convingut ha sortit una senyoreta descendent de la Corona d'Aragó per a fer-ne una reina i una primera dama d'aquest país tan simpàtic que és la Bèlgica. Com no en sortirien d'altres per a regnar sobre nosaltres a despit de no voler-nos conèixer des de fa unes centúries i ~~que no~~ malgrat que no ens ~~entenen~~ comprenen ni ens estimen? (1)

(1) Un rei pot ser un bon home, el seu fill pot ser un creti.

He dit que les meves conviccions són "fonamentalment" republicanes. És a dir que aquestes conviccions són nascudes del meu fonament. En la meva infància el meu pare m'aprengué el republicanisme. En la seva joventut s'havia engrescat amb el radicalisme de Lerroux, aquell ho-

me refast per a Catalunya, que més tard en règim republicà havia d'ajudar a salvar la república (perquè els republicans no la havien deixada comandar) pels aquelles memorables "meriendas fraternales" verbeneques i a cops de tabals, el famós "levantaremos el velo de las Hermanas para hacerlas madres" i per fi la setmana Trágica del juliol del 1909 amb la cobardia o fellonia de l'"emperador del Paral·lelo", (3) l'havien de refredar del republicanisme unitari per a conduir-lo vers el federalisme republicà. Així mateix passà a un gran nombre de radicals en la primera dècada del segle que desertaren el ramat per haver perdut el pastor que els havia enganyat, passant-se al catalanisme que aleshores solament era de dreta, o al federalisme que era més esquerrà. Del meu pare, doncs, (4) que república (re, ~~co~~ pública, cosa pública) era sinònim de llibertat, que democràcia (de "demo", poble i "kratos", autoritat) era igual a fraternitat i que dret equivalia a igualtat. X

De molt jovenet caigué a les meves mans "La doctrina catalanista" de Prat de la Riba que em sedui i ja no vaig parar fins que vaig poder llegir "Les Nacionalitats" d'aquest autor, que fou el primer president de la Mancomunitat de Catalunya on s'inicià l'intent d'una tímida mena d'autonomia regional que feu comprendre als catalans que Catalunya es podia regir per ella mateixa amb una prosperitat i millores públiques sempre en "crescendo". Aquests dos llibres foren el meu catón de l'ideal que s'havia d'afermar més radicalment al curs dels anys, que junt al "credo" republicà que el meu pare m'havia ensenyat com ho han fruit mai més de la meva manera de ser i de fer

(3) anant-se a Cuba mentre a Barcelona anaven mal dades

(4) vaig aprendre

i quines professions polítiques que hi han estat ~~hig~~ inherents m'han conduit a la fi al lloc honorable, privilegiat i honrós de refugiat polític. No tot-hom pot possir aquests títols

(2) i el que diré més endavant

Tot el que acabo de dir (2) no es pas per a fer-ne una propaganda, ni per fer estat d'uns mèrits que són ben escassos, ni per originar polèmiques amb ningú que no respondré, ja que crec que no és hora de polèmiques ni de discussions sinó d'unir-nos i de no malgastar el temps parlant, sinó bé de treballar pel bé del nostre país pel retorn de llurs llibertats. Solament he fet aquest preàmbul per a fer comprendre al lector l'alegria espiritual, moral, física que vaig sentir el dia 14 d'abril del 1931 al ser proclamada la República desde el balcó de l'Ajuntament de Barcelona i unes hores més tard la República Catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica desde el balcó del que encara s'en deia Diputació i que quatre dies més tard s'en diria Generalitat de Catalunya (Casa del General, Casa de tots, general volent dir universal, comú, que no especifica ni individualitza). El meu contentament i el de centenars de milers de persones, no tenia límits. No hi puc pensar sense esbarriar-me. Tota la meva joventut l'havia consagrat a fer possible la desaparició de la fèrula borbònica, de foragitar llurs capataços de les comandes de la nostra terra i per fi es realitzaven aquests somnis, aquestes il·lusions que molta gent havia considerat com una utopia d'aconseguir.

Aquella tarda i sobre tot a la nit es celebrà a Barcelona la més gran manifestació espontània que mai s'hagi pogut celebrar,

sense que ningú la organitzés, sense capdavanters per a canalitzar-la, ni porta ordres, ni porta paraules que l'endeguessin. Una manifestació d'alegria, d'alliberament, pacífica, sense tropa al carrer o als punts estratègics ~~com en~~ Aquells pronòstics dels Srs Esteves anunciant cataclismes, foc i sang per aconseguir la república, era desmentida per aquella gentada immensa, massissa, compacta, que omplia la Rambla de gom a gom, els carrers de Fernando de Fivaller i tots els adjacents a la Plaça de Sant Jaume (després de la República) rient, plorant, abraçant-se, cantant, aclamant, exultant ~~desbordant~~ desbordant que sense haver tirat un sol tret i solament per mitjà de la papereta del vot lliure havien aconseguit allò que volien, ~~pel mot-~~ ~~jó d'aquella~~ papereta de vot que era prohibida a la península desde el 13 de Setembre que Primo de Rivera s'emparà del poder (en concomitancia amb el Borbó de torn que volia el·ludir l'escandol i les responsabilitats dels darrers massacres del Marroc, que s'havien posat a l'evidencia amb l'expedient Picasso al Congrés) ?

Aquella gentada àvida de manifestar llur opinió, dolorosa de cultura, obejosa de llibertat, ambiciosa de justicia, fretursa de drets i deures, veia, a la fi, l'acabament de l'esclavatge, de la sumissió i de l'emmordaçament i es llençava al carrer amb el cor a la mà, ingènua, oberta, franca, sense pensar que darrera de molts balcons amb les persianes baixades hi quedaven encara molts "senyors" despitats que es veien perjudicats en llurs "privilegis" que ja estaven rumiant la forma d'apoderar-se novament de les comandes fos com fos, maldament costés al país un milió de morts i la

seva ruina, maldament s'hagués de fer somaguerament pel perjuri, per la traició, per la felonia. Entre tant la gent sortia al carrer, aquella explosió de joia, aquell gom a gom de la Rambla que us portava sense haver de donar un pas, que no us deixava ni posar la ma a la butxaca per a treure-us el mocador de tant apretada que la gent estava, tota aquella munió que Barcelona no havia vist mai reunida i que no ha vist mai més, se us endutia poc a poc, irremeiablement, cap al davant dels balcons de l'Ajuntament i de la Diputació, car volia comprendre, volia escoltar amb fruició les noticies que s'anaven donant de la instal·lació de la República i sentir la veu dels nostres homes que sortint havien de deixar per un moment la molta feina que s'els havia girat per sortir al balcó a conesponder a les aclamacions que no cessaren en els dos dies que ininterrompudament nit i dia allò va durar.

No és el meu propòsit analitzar el perquè la república pogué ser sapada, ni perquè certs homes republicans (no tots, com s'ha volgut fer creure) foren febles i no estigueren a l'altura de les circumstàncies deixant-se enganyar per certs personatges tèrbols i aventurers, ni perquè Catalunya no pogué mai gaudir completament de la minsa autonomia que el Parlament de Madrid li va atorgar com una almoina, ni per què fou possible l'alçament militar (el dir militar no vull dir els pobres soldats, carn de canó) que havia de causar la ferida més gran i la llaga incurable a la cara del nostre poble, ferida que no es guarirà

mai més, vis tantes altres coses que l'Història imparcial (no la de l'Estat) un dia jutjarà com és degut. El meu propòsit és el demostrar, recordant aquelles diades del 14 i 15 d'abril del 1931 de la proclamació d'aquella República que malgrat tot fou un immens pas endavant socialment, culturalment, democràticament com Espanya no havia fet mai, que a despit de no haver-hi al nostre país escola de republicanisme llur essència és republicana. A la fi i al cap la república és el sol règim que pot garantir els inviolables i sagrats drets de l'home, car n'és la seva base fonamental. Fou per enderrocar aquestes garanties que l'autocràcia s'uní amb el feixisme internacional; per a demolir l'autonomia de Catalunya i la possible Federació, o Confederació d'Estats Ibèrics; contra la Reforma Agrària que treia les possibilitats de caciquisme als grans terratinents; per l'abolició de la separació de l'Església i l'Estat que reduïa mitjans econòmics i influència a aquella; contra aquell resorgiment cultural vast, immens que s'estava operant a totes les contrades dins el perímetre espanyol; és per no perdre de la mà el fanatisme ignorant de les masses rasseques dels països majoritàris terres endins, que aquells senyors que primerament s'amagaren darrera les persianes dels seus balcons organitzaren, complotaren i provocaren el més gran massacre civil que el món hagi pogut veure. Trista manera de passar a la història. Nosaltres, el nostre canvi de règim el sabérem organitzar sense efusió de sang

F. Ambros

Pont-Remy 31 de gener del 1965

Records

No comprendria una Catalunya lliure políticament i geogràficament, lligada a la voluntat d'un monarca hereditari, (encara que aquest català) entrava-da i supeditada a les concessions de la Cort, a les prebendes que els reis imbuits del seu origen per la gràcia divina solen distribuir, i al poder que s'atorguen d'injectar sang blava a les persones que més diners tenen i que més acataments, esquenades sotmeses, somriures afalagadors, alabances aduladores i consentiments vastres li han sabut fer. No creguem pas que si Catalunya arribés a ser lliure no li sortís de trascantó un descendent qualsevol de les antigues o novelles monarquies que hauria tingut, reclamant el més alt sitial del nou Estat en nom de no sabem quins principis de benestar pel poble i invocant unes prerogatives celestials i humanes que, al seu entendre m'hi concedirien el dret. Vegeu com, quan ha convingut, ha sortit una senyoreta descendent de la corona d'Aragó (completament oblidada, aquesta) per a fer-ne una primera dama, una reina, d'aquest país tan simpàtic que és la Bèlgica. Com no en sortirien amb més motiu per a reginar sobre nosaltres, si l'ocasió es presentés, a despit d'haver-nos ignorat en la nostra destresa desde fa unes centúries, a desgrat d'haver-nos abandonat i malgrat que no ens comprenen ni ens estimen?

Un rei és una persona com les altres, més o menys intel·ligent, més o menys bó o dolent, més o menys sincer, recte, generós, estimant més o menys el seu poble, però al cap d'avall és la mateixa cosa que tots nosaltres; un producte de la Naturalesa i per això mateix el seu

fill en lloc de possicions "més" o "menys" intel·ligència i "més" o "menys" altres coses (1) que el seu nou possessor pot ser un cretí descastat i enemic del poble que hauria de servir, que no més vulgui regnar pel seu orgull, vanitat i luxe. A la Naturalesa no se la mana tan fàcilment ni se la doblega amb ordres ni soldats com a un poble al que se li poden injectar algunes infil-tracions de pusil·lanimitat que van molt bé per fer adormir la seva sensibilitat. Per això els reis es rodejen d'eminències grises, maquiavèliques, ambicioses i rastreres per a fer aquest treball.

(1) per l'estil

La convicció republicana ha estat el meu fonament. En la meva infància el meu pare m'aprengué el republicanisme. En la seva joventut s'havia engrescat amb el radicalisme de Lerroux (aquell home nefast per a Catalunya, que més tard havia d'ajudar a sapar la República perquè els republicans no li haurien deixat governar) però aquelles "meriendas fraternales" verbenesques, carnavalesques, amb el Lonquet i la presa de xocolata, el famós "levantaremos el velo de las Hermanas para hacerlas madres" i per fi la Setmana Tràgica del juliol del 1909 amb la cobardia i fellonia de l'"emperador del Paralelo" anant-se a Cuba mentre a Catalunya i a Barcelona anaven mal dades i quines conseqüències foren dramàtiques pels catalans, l'haurien de refredar del republicanisme unitari per a conduir-lo vers el republicanisme federal. Això matèix els passà a un gran nombre de radicals en la primera dècada del present segle que desertaren del ramat per haver perdut el pastor que els havia enganyat, passant-se al sindicalisme que aleshores, encara no era anarquista, o al federalisme que era esquerrà. El meu pare

dones, vaig aprendre que república ("re" i "pública", cosa pública) era sinònim de llibertat, que democràcia (de "demo", poble, i "kratos", autoritat) era igual a fraternitat, i que dret equivalia a igualtat i justícia.

Més tard i essent encara molt jovenet caigué a les meves mans "La doctrina catalanista" de Prat de la Riba que em sedui i ja no vaig parar fins que vaig haver llegit "Les Nacionalitats" del mateix autor que fou el primer president de la Mancomunitat de Catalunya, tímid intent d'una mena d'autonomia regional que feu comprendre als catalans que Catalunya sabia i podia regir-se per ella mateixa amb una prosperitat i millores públiques sempre en "crescendo". Aquests dos llibres foren el meu "Catón" de l'ideal que s'havia d'afermar més radicalment al curs dels anys paral·lelament al "credo" republicà que el meu pare m'ensenyà i que han estat la base de la meva manera de ser i de fer.

Tot l'exposat fins ara (i el que en diré més endavant) no és pas per a fer-ne una propaganda, ni per a fer estat d'uns mèrits que són ben escassos, ni per originar polèmiques que no respondré, ja que crec que no és hora de polèmiques ni de discussions, sinó d'unir-nos i no malgastar el temps parlant, sinó bé de treballar pel benestar del nostre país i el retorn de llurs llibertats. Solament he fet aquest preàmbul per a fer comprendre al lector l'alegria que s'empara de mi el dia 14 d'Abril del 1931 al ser proclamada la República desde el balcó de l'Ajuntament de Barcelona per En Lluis Companys i unes hores més tard la República Catalana com a Estat integrant de la Federació Ibèrica per En Francesc Macià desde el balcó de la Diputació. (Aquesta quatre dies més tard s'en diria la i seria la Gene-

valitat de Catalunya, generalitat volent dir universal, comú, que no especifica ni individualitza, i fer tant la Casa de tots). El meu contentament i el de centenars de milers de persones no tenia límits. No hi puc pensar sense esborronar-me. Tota la meva joventut l'havia consagrat a aquestes dues il·lusions, aquestes il·lusions que molta gent havia considerat una utopia d'aconseguir i que llavors es veien realitzades pel miracle d'una papereta de vot, sense haver tirat un sol tret, sense efusió de sang, com mingú no hauria pogut somniar mai a la nostra terra que generalment un adversari polític és un enemic.

Aquella tarda, i sobre tot a la nit, es celebrà a Barcelona la més gran manifestació espontània que mai s'hagi pogut celebrar en aquella ciutat, sense que mingú l'organitzés, sense capdavanters per a canalitzar-la, ni portà ordres que l'entenguessin, ni portà paraules que li donessin un ~~to~~ to determinat. Una manifestació d'alegria, d'alliberament, pacífica, sense tropa al carrer o als punts estratègics per estemordir els entusiasmes, ni policia per a coartar exhalimtacions que no es produïen. Aquells pronòstics dels senyors Esteves porucs, batiguers i conservadors anunciant cataclismes, trencadissa de vidres, foc, sang i fam era desmentida per aquella gentada que omplia les Rambles de gom a gom, els carrers de Fernan, de Tivaller i tots els adjacents a la Plaça de Sant Jaume (després Plaça de la República) rient, plorant, abraçant-se, cantant, aclamant, exultant, joiosa de veure que democràticament s'havia conquerit una llibertat que li havia estat negada fins llavors i de sentir-se deslligada del pesombre de les conseqüències que ~~se~~ l'hi havien estat vaticinades

per aconseguir-la

Aquella gentada àvida de manifestar llur opinió, dolerosa de cultura, cobejosa de llibertat, ambiciosa de justícia, freturosa de drets i deures que li havien estat negats ja feia anys, es trobava amb l'acabament de l'esclavatge, de la submissió i de l'amordaçament i es llançava al carrer amb el cor a la mà, oberta, franca, desitjant dies millors, ignorant que no havien de mancar en el futur querelles, males avinences, lleugeresses i febleses entre els dirigents d'aquella república que havia vingut tan fàcilment i que hauria de tenir un tan trist final. Entre tant la gent sortia al carrer confiada, aquella explosió de joia la veia-hi a tots els rostres, aquell gom a gom de les Rambles i dels carrers us portava sense haver de donar un pas, no us deixava ni posar la mà a la butxaca per a treure-us el mocador de tan apretada que estava la gent, tota aquella munió que Barcelona no havia vist mai i que no ha vist mai més sense haver estat preparada i organitzada, tota aquella mar humana se us endinsa irremeiablement cap al davant dels balcons de l'Ajuntament i la Diputació, car volia comprendre, volia saber amb fruició les notícies que s'anaven donant de la instal·lació de la República a Espanya i sentir la veu dels nostres homes que sovint havien de deixar la molta feina que s'els havia girat per a corresponder a les aclamacions que no cessaven en els dos dies que ininterrompudament allò durà.

No és el meu propòsit analitzar el perquè la República proclamada, cercada, per certs homes que es deien republicans (no tots, com

s'ha volgut fer creuer) perquè foren febles i incapaços de fer-la invulnerable perque la sapaven amb transigències i compromisos que l'havien d'afeblir no podent cumplir el seu comès, ni perquè Catalunya no pogué mai gaudir completament de la minça autonomia que el Parlament de Madrid li concedí com una almoina i amb compta-gotes, ni tantes altres coses que tots ens podem demanar. Ja he dit abans que no cerco polèmiques, en les que no crec en aquests moments. D'altres, millor que jo, ho han fet i ho faran. La Historia (la imparcial, no la d'Estat) ens jutjarà. El meu intent és de recordar que aquella República del 14 d'Abril del 1931 tan bescantada després fou un immens pas endavant socialment, culturalment democraticament com Espanya no havia fet mai a despit de no haver-hi hagut a la nostra terra escola de republicanisme. A la fi: al cap la República és el sol règim que garanteix els sagrats i inviolables drets de l'home que ella va instaurar. La república no en té la culpa de no haver satisfet les aspiracions i les esperances que el poble havia posat en ella; son els seus homes que no saberen estar a l'altura de les contingències i no la saberen guardar.

Però fou un avenç i per això mateix el poble, que es clarividént, sortí al carrer, per a festejar-lo, en un esclat d'entusiasme, com una allau que tot s'ho endugué restant inoblidable ~~per a sempre més~~ aquella diada per a sempre més a les persones que hi assistiren

J. Ambrós i Lloreda

Font-Rubí 31-1-66.

Prou de «buscar la perduda»

A la nostra terra quan un home sembla com perdut o que no està bé bé pel que fa i amb la consciència ben allunyada de la seva feina, la gent els pregunta irònicament i humanísticament si estan «buscant la perduda». Així mateix es podrien preguntar els catalans i la resposta havia de ser afirmativa si volguessim tenir prou sinceritat. Estem buscant la perduda. I per una vegada estaríem d'acord, ja que els nostres dirigents no s'hi poden posar. No cal insistir en aquest punt, que bé prou tot hom sap que les divergències ens han tret, i ens treuen encara, unes possibilitats de retorn de les llibertats del nostre país.

aquest paragraf va al davant de l'article

He llegit l'opuscle que en Manuel Cruells ha publicat a "Aportació Catalana", quin títol és «Els no catalans i nosaltres», i he quedat doblement impressionat: primerament per la magnitud del problema que posa a Catalunya la invasió forastera respecte al nostre idioma, problema ~~que la gent que en som fora des de fa molts anys s'ens en escapaven les proporcions catastròfiques que no podíem mesurar~~; i seguidament per la valentia, força i claretat que dit senyor posa en la seva exposició. ~~Que~~ Bé calia que un dia o altre algú donés una campanada tocant a somatent que ens deixondís de la letargia i ens fés conèixer al lloc de perill per ajudar a apuntalar el que està a punt d'ensorrar-se. El clam del Sr Cruells és un crit de destresa, és un S.O.S. al qual hi cal acudir cada ú a la mida de les seves possibilitats, car s'està jugant la possible pèrdua de la nostra llengua, base fonamental de l'existència de la nostra personalitat. (1) Mercès Sr Cruells d'haver-nos

que primer unes proporcions catastròfiques que mai ningú no pot mesurar

(1) Aquest paragraf passa a ésser el primer de l'article i després del punt i seguit cal afegir: Una vegada s'ha aixecat. D'altres en deuran seguir. Bravo, senyor Cruells d'haver començat.

~~Obrir els ulls~~.

Mentre esperem que ~~les persones~~ els dirigents es posin d'acord (tant els de l'interior com els de l'exterior, que finalment són ells els qui hauran de dirigir més tard) nosaltres hem de trobar la forma d'aturar el mal que progressa. Cal trobar (saber) la resistència passiva que escau, al forasterisme, a l'allau que ens emboliallarà i ens ofegarà si la contemplem amb els braços plegats. Cal començar de seguida un treball silenciós, conciencios, que vagi creant que podria donar uns fruits concrets i eficaços. Tot això s'hauria de fer i es pot fer sense crits ni aldarulls, poc a poc, però fermament, com la feina de cada dia, com el rentar-se les mans, com el menjar, donant-vos (com el cada dia) una obligació. ((1) veure al final de l'article) punt i seguit.

~~A l'assabentar-me temps endarrera que s'havia fet a Barcelona una manifestació silenciosa al davant del lloc on abans era emplaçat el monument a Rafael de Casanova, enderrocat per la colla de la forca, vaig sentir una gran satisfacció, no pel fet en si mateix, si no per la demostració que s'havia fet que a Catalunya la presència catalana no~~ ha pensat a multiplicar-se (vida), ~~que encara resten persones que no han estat podrides per mercadeig~~ (3) ~~llibresc~~ i que l'espiritualitat catalana no és morta, puix que encara engendra fills entusiastes i amorosos de les coses de la terra. Igual puc dir del grapat d'escriptors catalans que amb esperit de sacrifici escriuen una bona estellera de llibres en el nostre idioma, que segurament deuen ser venuts, donats si no fos així les cases editorials haurien de plegar. Tot (junt) això em fa suposar que encara hi ha gent disposada a salvaguardar la nostra llengua, base del nostre patrimoni, ~~i una~~ a fer el que es pugui per

de les poques coses que ens resten i que està perillant.

Però no n'hi ha prou de tot això. El sentimentalisme està molt bé, però el positivisme dona més bon resultat. Cal acabar amb el materialisme egoista nascut al final de la nostra guerra que s'ha apoderat de totes les capes socials i que ha portat el tant-se-m'en-fotisme actual amb el salvis qui pugui, la sumissió al forasterisme que ens estreny a la gorja i que si no reaccionem ens ofegarà. Cal galvanitzar-nos contra el rovell que tenim a les frontisses; vacunar-nos contra el virus de la integració que els que de fora vinguerem fa molt de temps somnien de realitzar al complet, usant de la farsa i de la força, fent-nos veure garces per perdius i jugant amb nosaltres al gat i a la rata.

Cal que quan s'entri a una botiga hom s'adhesi al venedor en català i si aquest respon en una altra llengua dir-li que no el comprenem i anar-nos-en sense comprar rès. Cal que al dirigir-se a un burocrata funcionari, no hi fem-ho en la nostra llengua i si ho cal recordar-li que a la Festa del Llibre del 1964 un ministre referint-se a la llengua catalana en digué "el idioma catalán", maldament ho hagués dit per adormir les altures del Vaticà i demostrar que obeïa a les encícliques que allà s'han fet danerament. S'han d'acabar els "por favor" pel "sis us plau", el "gamberro" pel "jillet o fetxenda", el "basurer" per "l'escombriaire", l'"adios" per l'"adeu", el "panadero" pel "forner o flequer" i tantes altres paraules que no ens cal deixar bastardejar. Així mateix no ens hem de deixar castellanitzar els cog-

moms de cap manera, vosa a la que els homes que tenen una dels papers regellats hi tenen la mà trencada i ho fan de bona gana. Cal una vigilància persistent de cada moment. ← (seguit)

Els "altres catalans" cal que es ~~donen compte~~ n'adonin que no ens volem deixar reintegrar, ni renunciem al nostre esperit, ni al que n'és el més fermpuntal: la llengua. Bé n'hi hagueren d'"altres catalans" en altre temps, abans de la guerra civil, que havent-se adaptat i donant-se vergonya de la seva procedència cercaren àdhuc a catalanitzar els seus cognoms fent estrafolleries amb els seus papers d'identitat. Jo n'he conegut. Amb més raó nosaltres no ens els hem de deixar ~~trasbalsegar~~ canviar d'una sola lletra. Jo no tinc rès a dir contra la llengua castellana (apart que és la llengua de l'invasor, la dels qui han destruit la nostra llibertat) que respecto, però exigeixo (no, demano, perquè el demanar fa pobre) respecte per a la nostra. Cal que l'exigim aquest respecte malgrat ment siguí anant als tribunals per a no deixar-se insultar, com feu aquell "Enrique" d'en Bandel del seu "Els altres catalans", a un català que no l'havia entès. Cal saber fer com feu aquell funcionari de l'Ajuntament de Vallent que portà aquesta corporació al Tribunal Contenciós Administratiu (que li donà guany de causa) ~~per~~ que l'~~haver~~ hagi lo acomiadat del seu empleu per sis anys, pel delicte d'haver repartit unes fulles a signar fent una petició a una alta autoritat del govern a favor del reconeixement, cultiu i difusió de la llengua catalana. És així com s'ha de fer, que si "la letra con sangre entra" (com diuen els castellans) les bones maneres també.

Bé, que calgui un esforç per assimilar els forasters que han vin-

gut a instal·lar-se a casa nostra; bé, que els seus fills arribin a ser tan catalans com nosaltres, però cal que s'identifiquin al nostre esperit. Per això cal respectant-lo veixin un treball intel·ligent dels catalans per acostar l'aigua al nostre molí; això es pot fer, s'ha de fer en tots moments: al treball, al veinatge, al carrer, on sigui. Cal ressuscitar i envoltar el nostre folk-lore que ha quedat un bon xic raquític a l'extrem que en algunes comarques els joves ni el coneixen. Cal fer ressorgir les nostres velles cançons de carrer i de mainada que gairé bé han desaparegut per d'altres de forasteres, que una cosa porta l'altra. Cal destruir el fanatisme del futbol i del toreisme, i que donem nova volada al nostre teatre. Cal boicotejar els films perniciosos, sobre la nostra guerra. Cal afavorir els llibres catalans i sobre tot els autors que ens mereixen l'estima pel seu comportament. Cal fer llegir als nostres petits les publicacions catalanes que els són destinades. Cal propagar la premsa catalana que d'ací endavant pugui aparèixer.

Tot això està a l'abast de tots els homes i dones de bona voluntat i per assolir-ho no ens hem de batre amb ningú, ni hem de témer la pena de l'home de la por. Un ministre volgué fer creure que havia obert la porta a la llengua catalana creant un curs de català a la Universitat de Barcelona; un curs irrisori, car si el català és un idioma, com ell mateix digué, (per cert que els ha costat molts anys per a confessar-ho) cal que sigui ensenyat e qui el vulgui aprendre a totes les escoles de Catalunya. La porta, doncs, no és oberta. Una porta no mai pot estar de dues maneres, o oberta, o

ja no s'en canta gall ni gallina i molts

tancada. A Catalunya, és tancada.

Altres coses es poden trobar per a reixir aquesta resistència passiva. Persones més aptes que jo les poden trobar i organitzar. (1) Entre tant, quan un grapat de persones hauran anat a una botiga i n'hauran sortit sense comprar res, el comerciant cercarà una solució més adient, que la invulnerabilitat dels industrials i comerciants s'acaba just a la porta de llurs caixes de cabdals; quan els forasters es sentiran desbordats; quan el nostre folk-lore es tornarà a infiltrar a l'ànima de la nostra joventalla; quan els funcionaris sabran que no ens deixem escamotejar els nostres cognoms; quan donarem prioritat a tot arreu a la nostra llengua; quan haurem fet saber (continuament, que amb una sola veu no n'hi ha hagut prou) que les enciclíques sobre les minories no serveixen per a rès i són escarnides, haurem fet un bon pas endavant i ja no "buscarem tan la perduda" (2) a veure al final de l'article, punt i apart)

Apa doncs, a la feina, que tot això no comporta cap perill, car es pot fer sense violències i el resultat ha de ser bo. Els catalans, per a defensa de la nostra llengua encara ens resta una arma que ha demostrat per servir la quieta, ~~podem~~ fent un gran treball. El treball que fa tot poble ~~espiritual~~ que es sent espiritual.

J. Amigó i Lloreda

Font-Rúbia 2-2-66.

(1) L'empenta de la infiltració forastera en tots els ordres és a l'ensems tan ~~diuti~~ subtil i forta, es mostra tan insistent, que si no hi posem un dic de resistència, diuti, però permanent, risquem d'anar perdent totes les nostres coses sense donar-nos-en compte.

(2) Jo comparo aquest estat de coses i llur resultat a la següent anècdota ronegada en el temps de la meva joventut: Un xicot que anomenavem l'"Eixerit" anà una vegada a Festa Major de Mantorelles del Mig amb altres companys seus. Pel camí, efònic i per a fer broma ja deia que aquell dia en volia fer una de ben sonada, quelcom que a Mantorelles s'en recordessin, serre, que ningú n'hi podés fer retret. En passar davant d'una casa de pagès, vegent un bonic cantir de cristall dins una galleda, ~~en fase~~, demanà per a beure i en acabant pregà a la mestressa de deixar-li trencar. Primer tot-hom en digué, però ell insistí repetidament, amoïnant a aquella gent que no sabien com fer-ho per a treure-s'el del damunt. Allò durà tota la tarda i a la fi l'home de la casa, nerviós, exaltat, per acabar allò d'una vegada i no creient que ~~allò~~ s'efectués digué: "Trenca home, m....." Tot dit, tot fet i el cantir quedà esbocinat. Els crits a la casa, succeint a la indignació del moment, foren nombrosos. Hi hagué gran esvalot, el xicot es valgué de l'autorització que li havien donat, però el cantir era trencat i ningú al món no el podia arreglar. Preguem a les potències sobre naturals que la colla dels "eixerits" que venen a menjar el pa aci, que al seu país no trobaven, no ens trenquin el "cantir" quina autorització haurem donat callant amb estemordiment, o cedint a la insistència. Llavors plorarem, farem versos, o ens tirarem els plats pel cap volent-nos donar la culpa mútuament de l'esdevingut.

(3) Certs fets recents ens indignen ~~han demostrat~~ que ens manquen catalans disposats a demostrar que la presència catalana no ha passat a millor vida; que no tots estem podrits pel mesellisme,

~~Cal atiar el foc~~ No deixem apagar el foc

Sr En X Català

Del Món.

Estimat compatrici:

Voldria que aquestes ratlles en arribar a les vostres mans entressin a la vostra consciència amb el mateix calor de patriotisme que jo hi vull posar per a dir-les i que fossin correspostes amb la mateixa intensitat de simpatia que jo sento per tota mena de refugiat polític català sigui del color que sigui.

Per experiència personal, ja sé que malgrat els anys que fa que sou fora del nostre país l'anyoreu encara; que sentiu la nostàlgia de les moltes coses que deixareu allà; que no us ha estat possible d'arrelar-vos en lloc malgrat una certa bona voluntat en fer-ho; que acumuleu la rancúnia al que ara en diem "errors" per la indulgència o feblesa de certs homes de la República en no saber entendre's per a defensar-la; que no perdonareu mai la intransigència dels que a Catalunya no volgueren que aquells fos ben lliure de governar-se ella mateixa (vegeu la "Sidrada" contra amb la llei de Contractes de Conreu i llurs conseqüències); etc, etc. A tots ens succeeix el mateix. Perquè no us succeiria també a vós?

Però ara després d'una trentena d'anys que la nostra malaurança dura, les coses han canviat talment d'aspecte que hi cal reconsiderar el problema que s'ens havia posat a l'es-

de cap i de nou

patrian-nos, ~~de cap a de nou~~, principalment en l'aspecte particular de cada ú.

Bé és veritat que si les potències que guanyaren la guerra el 45 haguessin esbandit la dictadura al nostre país, nascuda i adicta com era al feixisme internacional, avui ja no hi hauria refugiats espanyols ni catalans pel món, però també cal preguntar-nos si la nostra posició en l'absència de un acord dels partits era prou sòlida per a garantir a dites potències que no hauria deixat establir una altra mena de dictadura que els feia molta por. Caigut el feixisme, el franquisme, al qual se li havien assecat les mamelles que l'alimentaven, es sotmeté de bona o mala gana a les condicions que li exigiren les potències occidentals, de donar un semblant de llibertat i de no deixar entrar el comunisme, a canvi del manteniment del règim, cosa que fou acceptada a mans besades. I ja no es parlà més dels refugiats, dels mals tractes que s'havia donat als soldats aliats que anant cap el Manoc eren internats en els camps de concentració espanyols, de la "División Azul", de les entrevistes d'Irun i de Montoire, de les prometeences que s'havien fet als "maquisards" espanyols, i de tantes i tantes altres coses que ens feren canviar ~~de~~ els conceptes que teníem ~~dels~~ ~~els~~ llibertadors, per quin triomf molts dels nostres homes deixaren la pell als camps de concentració i al combat. Nosaltres, pobres ignorants, no teníem noció del que és la diplomàcia i ho hem tingut d'aprendre guardant-me les cicatrius. Tant

se val. Bé cal aprendre a viure i a fe que n'hem fet després.

Cadascú procura per ell i Deu per tots. Com que d'una part nosaltres no podiem garantir que no caiguem en una altra mena de dictadura i d'altra part no podiem assegurar a la bestieta que al tornar a un règim democràtic donariem bases militars a països estrangers, aquests preferiren deixar les coses com estaven, car els qui gaudien del poder (a desgrat de la forma de poder) ho garantien. El demés era fullaraca.

Entre tant nosaltres no hem fet res més que donar cops de cap i llençar llagrimes en el mur dels lamentos i a la fi donar les nostres il·lusions per perdudes, acomodant-nos el millor possible en els països que ens han acollit, ~~el millor possible~~. El temps ha passat. Avui els homes i dones que entraren a França escampant-se després pel món, ja son gent de 50 anys per endlà, els fills que portaven i els que els han nascut a l'estranger han adoptat la cultura, els costums i tradicions del nou país com a seves, cada ú s'ha situat econòmicament el millor que ha pogut en treballs, negocis o industries (és allò dels interessos creats) i seriem ben pocs els qui per a tornar a viure a la nostra terra voldriem abandonar els nostres fills en altres terres, o portar-los a fer de refugiats al nostre país, com també ens costaria força de perdre altres avantatges econòmiques que no retrobariem, sense parlar de la pèrdua de l'apoio a la llibertat que hem après a disfrutar, l'absència de fanatisme religiós i politic i altres guanys essencials.

Tot el més que faríem, si les coses es canviessin, seria anar-hi a passar les vacances, qüestió de fer una passejada sentimental. Car no cal oblidar que ara allà baix seriem els desconeguts, els oblidats, gairebé els forasters. Ja no som capaços de poder imposar-nos als joves, que tenen un altre sentit de direcció que no tindríem nosaltres, quin fracàs ens desautoritza a voler-ho intentar. Ja no tenim prou empenta, ni les nostres credencials no poden fer menció d'exits esclatants en temps de pau i solament d'una resistència sense parió en temps de guerra. És així, amic, i bé ens cal saber reconeixer on tenim les nafres.

Nosaltres, amic, malauradament ja hem passat a la Història, anònimament i col·lectivament els uns, particularment els altres, els de més renom. Hem passat a la Història tràgica d'aquesta Espanya trista, fanàtica, ensangonada, que pot-ser no trobarà mai el seu guariment, a aquesta Espanya que no pot concedir llibertat a l'home ni a la col·lectivitat perquè es desmuntaria com un castell de cartes.

Tot això vol dir que hem de ser uns desenganyats, que ens hem de desinteressar de la nostra terra i dels nostres germans que pateixen de la frustració de llibertat, que hem de restar amb els braços plegats? De cap manera. Cal donar-nos compte que la claudicació és una deserció que té aires de traició i de cobardia després d'haver combatut, cal ajudar als nostres germans desde allí on som, cadascú a la mida de les seves possibilitats, condemnats que estem a restar

lluny d'ells. Encara podem fer quelcom d'útil i acabem els plors en el mur del lament i les discussions estèrils sobre el que es feu o s'hauria pogut fer, que el que es feu o no es va fer, fet està i ja no hi ha remei. Ja n'hi ha prou en guardar-ne el record i treure'n una experiència pel dia que sigui necessari. Les bregues passades no ens han de fer perdre la lucidesa.

Així, amic compatrici expatriat, que sortires de la nostra terra anant a la deriva, escampa-te pel món, estalvia-te al lloc on trobares un port que t'acollis, que enyores la nostra terra i (perquè no dir-ho) la joventesa que deixares allà que no retrobaràs més ni l'una ni l'altra amb l'esclat que havien tingut, que desitges la llibertat, esplendor i grandesa de la nostra patria, ajudant desde el lloc on et trobes a fer obra útil pel bé de Catalunya en el pla que sigui (familiar, particular, col·lectiu, intel·lectual, moral, material, espiritual, cultural, etc) ja tindràs un matí de treure't les cabòries i d'estar content de tu mateix. Un filòsof deia que mai no hi ha tant de treball que llavors que un home ha plegat de treballar.

Cal redonar un nou incentiu a l'entusiasme i a la voluntat de fer quelcom pel nostre país. Hi ha tant a fer. Comencem per evocar als nostres fills i néts els nostres màrtirs i llurs gestes; parlem-los-hi la nostra llengua perquè ells la parlin; ensenyem-los de llegir i escriure en català; ajudem les nostres publicacions; comprem llibres catalans no deixant esmorteir la cultura catalana; enfortim els rengles de les nostres associacions a l'estranger i dispasem-

nos a ajudar en el que puguem la gent de l'interior que malda per a despertar del seu pesombre. He llegit en algun lloc que "entre tots ho farem tot". Jo crec que ja és hora de no haver de dir-ho així, sino que posant-ho al present hem de poder dir que "entre tots ho fem tot". Franklin D. Roosevelt digué: "El més important en la vida no és pas d'haver reixit, més, d'haver-ho provat".

No cal deixar apagar el foc sagrat que ens ha sostingut i escalfat, per manca de combustible. Si ens deixem refredar, la nostra vida serà trista per haver perdut l'objectiu a assolir, la fita que ens haviem proposat encalçar, per no haver-ho provat fins a la fi. L'home que no més viu del record és vell abans d'hora.

Respectuosament i fraternalment el vostre compatrici i company d'exili

J. Ambros i Floreda

Pont-Rémy 8-2-66.

Mallorca

Jo vaig conèixer l'illa de Mallorca quan encara era la "Illa de la calma", com en deia el nostre gran i prolífic artista Santiago Rusiñol. Del temps que jo parlo encara el paisatge no estava fet malbé per aquesta mena de balenes que en diuen hotels o els edificis a façanes uniformes semblants a casernes, el turisme estranger tot just començava a descobrir l'illa daurada; les botigues ambtoreros, panderetes i altres estris de record que tenen personalitat a la característica de les terres de parla catalana; les "boites" de nit de via estreta on el flamenco i llurs derivats són reis; on l'afany del lucre no era encara la sola preocupació de viure; on no hi havia presses; on hi havia confiança (car s'hauria pogut deixar al carrer qualsevol cosa segurs que al vespre encara l'hi hauria ho trobat); on la gent, bé que dividida en castes es guardaven relació i es coneixien entre ells a Palma, cosa que ara és impossible; on tot això i altres coses que em poden escapar no havien fet encara la seva aparició.

Això passava a l'any 1928 fent jo el meu servei militar en una oficina que no trobant-se a la mateixa Capitania General de Palma, en depenia, donant lloc a poder disposar de totes les tardes en quines hores em vestia de paisà, car no m'ha agradat mai cap mena d'uniforme puix em sembla que la vestimentària o habillament imposat automatitzen l'home i li resten personalitat i llibertat. Vestit de paisà anava on jo vo-

lia i no em podia sortir cap manefla esgarria-criès amb un xic d'autoritat damunt meu demanant-me comptes. Menjava al restaurant, car obrava un sou suficient per poder-ho fer, dormia al (1) barri del lloc on hi havia l'oficina, feia el meu treball al matí, no depenia directament de cap caserna (tot i estar enregimentat en un regiment de l'interior de l'illa) podia satisfer la meva afició a l'escriure, al llegir i passejar per aquells paisatges tan magnífics, no depenent de ningú més que d'un home, el meu superior, que solament donant-li les coses ben mastegades per a signar no buscaba raons ni pinzes allà on no n'hi havien.

1) costat

Així doncs vaig tenir el camp lliure per a visitar desde Sabadell a Sant d'Inca, per Porto Pi, el Terreno, Gènova i altres localitats prop de Palma; d'admirar l'encisador Castell de Bellver algunes vegades tant per dintre com per fora, ~~algunes vegades~~; d'encantar-me a la Llotgeta amb les seves columnes estriades altes i esvelles, ~~les~~ amb llurs ~~les~~ volts ojivals, joiell arquitectonic que abriga un bonic museu; de contemplar amb embadaliment la Catedral que interiorment és quelcom digne de ser vist; de voltar per l'antic Palma i sobre tot pel vell i estret carrer de Sant Jaume on s'hi havia establert la noblesa antigament i quines cases estenen uns patis meravellosos i on els arquitectes d'aquell temps hi abocaren un devessall d'imaginació. A Palma i llurs voltants hom hi podria passar molt de temps donant satisfacció a la vista i l'esperit.

Es dona una particularitat que vaig copsar ben aviat. Als catalans s'ens anomena així mateix: catalans, com, per exemple anomenen pel nom del seu país als mahonesos o als ibizenes. En canvi a totes les altres persones que no tenen aquesta procedència siguin de l'interior de la península o de les altres nacions del continent a totes, sense distinció, les denominen forasters. Això vol dir que ens consideren germans com als altres germans de les illes de l'arxipel. (2

Altra cosa curiosa es la qüestió dels "xuetes" (jueus). Per no sé quin curiós sistema en el nom, fonética o ortografia dels cognoms els mallorquins descobreixen si una persona descendeix dels remots jueus que havien poblat l'illa en temps pretèrit. No cal dir que avui no hi ha ningú que en practiqui el rite ni la religió. Així doncs, no existeix problema jueu. Però la gent no volen barrejar-se amb ells i això comporta un grapat de bregues entre les famílies quins fill/filles s'enamoren de "xuetes". A la oficina on jo estava hi havia un ordenança que s'havia enamorat d'una "xueta" trobant-se amb una forta obstrucció de la part dels seus pares que li prometeren de desheretar-lo si si casava. No sé com allò va acabar.

En aquell temps hi havia a Mallorca una forta corrent vers la llengua catalana. Mallorca ha produit poetes molt bons en la nostra llengua que també es ha d'ells malgrat un accent molt difícil d'aprendre. No oblidem que Ramon Llull era mallorquí com ho foren Mossen Alcover, Moreno Riber, Gos-

ta Alabern, Oliver, Alomar i d'altres que no recordo que enaltiren les nostres lletres amb un entusiasme abrandat. Actualment hi ha editorials que editen en català i exampen llibres per totes les terres de parla catalana. Aquella corrent de la llengua s'anà intensificant de forma que bon nombre de gent s'hi ha identificat. X

Us en donaré una mostra. El dia de Rams del 1928 cap allà prop de la una anavem a dinar amb un meu company quan trobant-nos al cap d'amunt del Passeig del Born on haviem de girar a dreta per anar a la Plaça de Sort vaig sentir una colla que tocava sardanes cap aquell costat: "Son sardanes! Això és una colla!" vaig dir al meu company que era de Pollensa. "No home, em respongué, això son les gaites". No el vaig voler escoltar i em vaig posar a correr deixant-lo, anant a Sort on hi vaig veure tres rotllanes d'homes amb barretines, algunes dones que devien ser llurs muller i alguns soldats i mariners que estaven ballant sardanes. Jo, engelosit, la ma a un mariner i a un d'aquells homes em vaig posar a ballar amb una joia que no hauria pogut suposar uns moments abans. No vaig comptar, la sardana trobant-se ja en la tirada de llargs, sabent que al seu temps ja arribaria l'estreta de mà anunciant la repartició i em vaig entregar a la bellesa de la nostra dança sense pensar en res més enllevat lliurat a ella, esbarronat d'emoció, mirant aquelles ane-

llés estranyat, corprès de satisfacció, sentint el pessigolleig febrosenc en les arrels dels pels de la barba, rescabalant-me dels set mesos que era fora de la meva terra anyorada i fent-li ofrena d'aquella dansa que era la sola cosa que li podia ofrenar en aquell moment. Acabada la sardana vaig assabentar-me que aquells homes en barretina eren una entitat coral de Girona en visita a Mallorca i que es portaven amb ells la colla "L'Art gironí".

Esperant una altra sardana apropat a la vorera del Palau de Cort, l'Ajuntament de Palma, s'em apropa un capellà que com tanta altre gent s'havia aturat allí, davant aquell espectacle insòlit que fins aturà la circulació, i em digué:

- Sou català, oi? Vaig assentir atentament i l'home continuà:

- Fa molt de temps que no heu estat al vostre país i que no havia ho ballat sardanes?

- Set mesos i creieu que he tingut una gran satisfacció, vaig respondre atentament estranyat que un mossen em dirigís la paraula, però satisfet que s'hagués fixat en nosaltres.

- El deveu estimar molt el vostre país, continuà, car m'he donat compte, desde el moment que us heu posat a la rotllana, de l'emoció que reflexava el vostre visatge. Així mateix no m'ha passat desapercebuda la flama espiritual dels altres balladors. Jo conec molt Catalunya i la seva gent. Sé que els catalans estimen molt la seva terra, però avui m'he donat compte amb el gest que han fet aquests coristes portant-se una colla per

a dansar el seu ball nacional donant-lo a conèixer a Mallorca, per la vostra manifestació d'entusiasme i de joia, del molt que vosaltres estimeu i reneren les vostres coses. Perquè la nostra gent no podrien també aprendre de ballar sardanes i potser algun dia podriem fer una gran anella tots els pobles que parlem la mateixa llengua en una fraternal unió?

Altres coses digué aquell home, però això fou l'essencial i ho he recordat sempre més. Tocaren una altra sardana, vaig tornar anar a ballar i ja no he vist mai més aquell personatge que en aquella breu conversa m'havia de deixar tan llarg record.

En aquell dia devien ser les primeres sardanes que es ballaven a Mallorca. Ja sé que ara s'en ballen molt sovint i àdhuc hi ha una colla anomenada «La Principal»

En els vuit anys que precediren la nostra guerra vaig tornar a Mallorca dues vegades més, on hi vaig passar alguns dies acompanyat de la meva muller. En el mes de gener He tingut ocasió d'extasiar-me davant la vista d'aquella catifa blanquinosa, gairebé luxuriant d'ametllers florits en el centre de l'illa, mentre les muntanyes al cap a ponent lluny eren cobertes de neu fins a mig pendent; i de veure aquella esplosió de color, de roques (3) exuberant, (4) velles com el temps, ~~tot, mar, tarongers amb fruits, vegetació, flors, gaudint de la temperatura més agradable que hom pot imaginar~~; d'anar a l'estiu a Artà i Manacor a les tan celebrades coves ~~d'Artà~~ del Drac i de Artà ~~de Manacor~~; de visitar altra vegada la capital, llurs monuments i llurs rodalies; de pujar a Valldemosa, desjà visitant la

2ª en embarque 16

Cartuixa, on visqué Chopin amb Mme George Sand; d'anar a Soller i a Pollensa quina topografia i paisatge és aquella de una bellesa colpidora, de somni, sorprenent.

Feia cada vegada que passava per la Plaça de Cort em ressonaven a les orelles aquelles sardanes executades per «L'art Gironí» i sentia eco aquelles paraules d'aquell capellà, aquell seu desitg que un dia es consumara de que tots els pobles catalans es trobaran junts donant-se la mà en una mateixa i gran anella

J. Ambros Lloreda

Sant-Remy Juliol del 1965

(2) La dona mallorquina es bella, d'una finesa de faccions extraordinària, carinyosa i afable. Els mallorquins són hospitalaris, honestos, serviciais; francs quan us coneixen i agraïts quan han rebut un servei.

(3) sobre tot a la banda de llevant on en molts llocs la carretera voreja la costa amunt d'unes cotes a les altres...

(4) de cel i mar confosos en una blavor transparent, de tarongers amb llurs fruits color de foc, de vegetació de i de flors de mil colors, tot vist a través d'una clara diàfana, nítida, brillant i gaudint d'una temperatura més agradable del que hom pot imaginar a l'hivern;

vella Europa i ja no tindrà altre refugi, per ara, que a la península Ibèrica.

El quadern nº 5

La pena de mort

És una qüestió molt controversada en la qui tant els favorables com els contraris hi poden fer moltes de raons que semblen convincents.

He estat tota la vida contrari a la pena de mort. Dic-ne-d'hom ~~cosetes~~ d'intimat. Ja dec tenir les meves ~~coses~~ per a no comprendre saber ni adoptar les que donen les persones favorables a aquesta pena o càstig inesperable: ~~Ha estat ben provat que~~ la societat no pot alliberar els delictes ~~que~~ cometen ~~un~~ individual ~~punible~~, tampoc no pot ~~corregir~~ ~~els~~ als diversos problemes morals que li planteja. ~~Això ha estat ben provat~~ No obstant això, es conserva inexplicablement aquesta condemna secular a despit de tots els progressos morals, intel·lectuals i científics que ha fet, per a protegir-se dels delinqüents i malfactors que l'ataquen.

Fa quaranta anys que ja es publicà en un setmanari local de la meva vila un escrit sobre aquesta qüestió. D'aleshores ençà les meves conviccions en aquest aspecte no han variat del més petit bocinet (com afortunadament en cap de altre) tot i no tenir la base que tenen ara. Al contrari, s'han afermat degut a l'experiència de les tristes coses que he vist o he tingut noticia. La meva obstinació és més patent, millor construïda i cimentada; la convicció és més fonamentada i sòlida; les raons més convincents; els arguments més vàlids.

Hi ha qui creu que el càstig a mort esdevé més cruel si és commutat per presó a vida; que el condemnat a dalt de passar tota la seva existència preferirà més la mort. És d'una candidesa estrema el creure aital cosa. Si podessim preguntar als condemnats quina és la seva preferència, estic segur

En un temps ens hem de poder ~~no~~ donar-nos compte de la importància de la qüestió de la pena de mort en les nostres nacions d'Europa que aquesta continua existint. Amb ~~això~~ ~~això~~ ~~això~~

que el 99% escollirien la segona solució. Car tot-hom estima la vida.

Caldria que aquesta mena d'entitats (que avui hom dona de moda) que es dediquen a omplir el cap de la gent fent estadístiques privades i "sondatges d'opinió" en lloc de dedicar-se a certes ~~futileses~~ ~~que no donen cap a res~~ ~~es dediquessin a fer preguntes~~ d'important ~~d'una altra mena~~ d'interessant per la humanitat ~~i entre altres coses~~ ~~no sabem~~ a veure els condemnats a mort per saber quina és llur opinió. Segurament en trauríem les conclusions que donarien la llum que cerquen les persones que fan la llei. L'home és un animal que s'adapta a totes les circumstàncies. Aquest dintre una presó a perpetuitat s'arriba a fer un univers a la seva forma i imatge i encara pot arribar a ser recuperable, o si més no, útil per a la societat. El cas de l'americà Robert Stroud condemnat a cadena perpètua per un primer assassinat, a mort per un segon, (matà ~~un guardià de la presó~~ ~~penitenciari~~) que graciat pel President Wilson, arribà a ser un gran ornitòleg, publicant una serie de tractats d'~~aquest~~ ave sense sortir mai més de ~~la~~ presó ja es favorable a la meva tesi. En vida, el culpable, pot arribar a penedir-se del mal que ha fet. I pot voler reparar. Mort, això no és possible i abans d'arribar al patíbul ha tingut el temps de malèir la societat i de fer ~~proselits~~ per a dites maledicciones.

Penso en el cas Caryl Chessman, objecte de dues condemnes a mort a San Francisco (Estats Units). Una vegada condemnat a mort presentà recurs darrera recurs (car aprengué totes les lleis penals del seu país) el que li valgué ~~per~~ de a poder viure encara

que mai serviré no deuen cap resultat ni tenen cap utilitat

que es veritat no manquen resultats

l'any 1948

judicials i

dotze anys. A més d'aquest aprenentatge jurídic, escriguí quatre llibres que son un requisitori moral contra el gangsterisme, però també posa en evidència les taresdes de la societat que no es preocupa en esmorteir les causes que originen la major part de delictes. La meva experiència del Checkman i suprimir d'haver estat condemnat després d'haver demostrat que era intel·ligent i recuperable pels seus llibres, originà moltes protestes arreu del món. (2)

Algú ha dit que valen més cent culpables en vida, que un innocent executat. Es donen molt sovint els casos d'errors judiciaris. D'aquests casos són solament els que el públic pot saber, Ells que són descoberts Que en resten molts d'ignorats. Què deuen pensar els autors d'aquests errors? Els fa mal la consciència? És possible que la societat, fredament, pugui matar una persona en nom de la justícia, per a castigar un delicte que bé a ser igual al que ella perpetra al suprimir al delinquent? Estem encara en el temps de "l'ull per ull" i "dent per dent" en oposició a "l'estimeu-vos els uns als altres" dels llibres sants?

Amb la pena de mort la societat es venja de l'individu que no s'ha portat bé vers ella, però moltes vegades caldria veure si aquesta ha complert amb l'home, si ha fet quelcom per apartar a aquest de l'ambient, del marasme o dels gèrmens que els faanaboriar al delicte. Cal confessar que veritablement no es fa res, completament res. Subsisteixen les fortes aglomeracions de barraques de brutícia, de sordidesa, la proliferació de films perniciosos, la prostitució, l'alcohol, el nerviosisme, la passió. I ense que

amb la pena de mort

ningú no ho ataqui a la base, a les arrels. La societat es defensa venjant-se, perquè cal convenir-hi, la pena de mort és una venjança amb discriminació i premeditació. No es cap premonició. Ho seria si amb els anys i panys que dura aquesta pena (reclusió) s'hagués evitat el crim, el robatori, el segrest, el llançament, etc. La por a ~~la~~ l'execució fa tornar boig o mesell, però no ensenya l'esmena a ningú. Així doncs és inútil.

Una persona de la meva vida ~~amic meu~~ fou condemnat a mort, per fets polítics, després de la nostra guerra. No hauria fet res més que li pogués reprotxar la consciència. Però hauria ostentat en carrer públic una venjança reclamava ~~tenyia contra~~ als ~~Poders~~ poderosos personatges, resultats la seva execució. Al cap de mitja hora que ~~era~~ executat hauria produit l'irreparable fet, hauria tornat l'ànima a ~~Déu~~ que el cap de l'estat hauria atorgat l'indult. Si l'execució s'hagués retardat d'aquella mitja hora avui aquest home seria viu i seguiment entre els seus aprofitant ~~de~~ les moltes amnisties atorgades. L'irreparable s'hauria consumat. Li se li concedit ~~per gràcia~~ per gràcia li deixa viure per què el qui li hauria concedit existia ~~és perquè deuen existir~~ que n'era mereixedor. Perquè doncs haver estroncat aquella vida?

~~la malaltesa~~ la malaurada

Jo he tingut ocasió de presenciar un afusellament. Un caporal de la meva companyia, cansat de combatre, ~~patia~~ patia una crisi de ~~pànic~~, ~~fer~~ s'engegà un tret a la mà per ~~fer~~ ser condemnat a mort. El batalló hagué de formar i presenciar aquella salvatgeria que no desapareixerà mai més de la meva retina. Totes les paraules que pronuncia ~~en un petit discurs~~ un comandant en un petit discurs (1), mentre el cós queia allà terra, no em hagueren el gust de fel que em deixà aquella acció que jo sempre he cregut contrària al decorum, la moral i la decència. Tots els homes saben, el que és

(1) cridant de patriotisme, però també ~~ridícul~~ ridícul de memòries a qui no estàvem disposat a donar la vida pel bé del país, així com també altres de justificació de l'acte que s'havia acabat de cometre.

desesperat ha fet quelcom un acte extraordinari i perillós per a salvar-s'en donant com resultat una semblança de valentia

desesperat ha fet quelcom per a salvar-s'en donant com resultat una semblança de valentia

el tenir por i molts herois ho són perque no han pogut vèncer

La societat té l'obligació de no ser indiferent a la misèria a la cohabitació de pares i fills en una sola peça, a la ignorància i procurar que

El mal dè del funament:

el germen de l'atracció que s'engendreix de diverses capes socials modestes consqüència de la injustícia social

i si la majoria de condemnes a mort tenen l'atenuant de les tares que la societat no ha sabut suprimir, perquè continuar entossudits a mantenir aquesta nafra obsessionant, torturadora i sabotatge concordant de dita condemna. (seguit)

La imaginació dels homes és desbordant quan es tracta de preparar i portar a terme les armes i les guerres que seran imposades amb títols, i slogans pomposos provocant una matança general. És impensable que la materia imaginació no es mostri més generosa vers la supressió dels mals que menen al crim vers la pena de mort de quines causes la societat materia n'és la principal encobridora amb la seva deixadesa. Cal que la societat abolint les causes faci impossibles els efectes. Alesho-res, la pena de mort, vergonya dels humans, hauria de ser forçosament abolida. Amb la ceguera dels homes de govern, juristes magistrats, homes de llei, la societat fa el mateix que feu aquell que es llança al riu i s'ofegà per la por que tenia a una tempesta que s'apropava.

Cal recordar que les lleis i la justicia son fetes pels homes. I que aquests no essent perfectes sempre el dubte d'haver obrat amb perfecció quan hauriem condemnat a la pena capital.

Ningú no ens assegura de no caure en l'error, car els homes no som mai perfectes. La justicia per ~~tant~~ ~~no pot ésser~~ tampoc no ~~és~~ perfecta.

La pena de mort es, encara, una de les romanalles que ens resten dels temps antics, de serfs i esclaus. Aquell temps ja es deblolit i ambdll s'haurien de deblolir certes formes de fer justicia. A vegades caldria que els homes que fan les lleis no tiressin pedres a la teulada de vidre que els serveix de sapiing i que la societat pensés en aquelles paraules de Jesucrist: «Que qui estigui net de pecat tiri la primera pedra». (4) Rut: abans ~~Pero el Libre~~ «Les sauliers de Saint Pierre» (1) el seu autor Morris L. West diu: «Ningú no pot pagar mai el preu dels deutes dels seus actes, perquè ningú en pot modificar llurs conseqüències. No és pas de pagar els nostres deutes del que nosaltres tenim necessitat, més de perdó, car les conseqüències han estat irreversibles.» Ningú no té el dret de disposar de la vida d'altri: ni particularment ni col·lectivament. (3) Es necessari que la justicia tingui unes dimensions més humanes, educadores i civilitzades escapant a aquest clos tancat de vindicta i de venjança. Amlros i Moreda

Sant Remy 18 Setembre del 1965

~~Abbeville. Maig del 1971~~

(2) Permeteu-me de ~~citar~~ reproduir dotze cites de dos autors celebres, mundial reconeguts: Alexis Carel en "L'home est inconnu": "Home s'acomoda al seu medi conquerint-lo o escapant-hi". Morris L. West en "Les sauliers de Saint Pierre (pag 511): "Ningú no pot pagar mai el preu dels seus actes, perquè ningú no en pot modificar llurs conseqüències. No és pas de pagar els nostres deutes del que nosaltres tenim necessitat, més de perdo, car les conseqüències han estat ireversibles"

(3) Es necessari que la justicia tingui unes dimensions més humanes, educadores i civilitzades escapant a aquest clos tancat que era esta de vindicta i de venjança

(1) pag 511 (4) Jo no en vull fabricar un de la paraula que ve~ nomenant el numero públic es vol dir alguda a reclamar un nom d'aquell amb pena de mort, un autèntic de assassinat amb premeditació, recorda en la nuda consciencia al fer tot, pitjor, d'un fet il·legal tenir civilitzat no fet justificació, tampoc ara en pot tenir la pena de mort.

De Santiago Rusiñol

Un dels artistes que ha tingut una gama més variada i que ha estat més prolific desde la Renaixença Catalana és, sense cap mena de dubte, Santiago Rusiñol. Pintor, literat, dramaturg, humorista, coleccionista de ferros forjats, vidres i altres coses, àdhuc de caps i cues, bohemi són els títols que conqueri al curs de la seva vida que començà el 25 de febrer del 1861 al carrer de la Princesa a Barcelona i s'extingí en una fonda d'Aranjuez pel juliol del 1931. Aquest home excel·lí en totes les coses que es dedicà fent-ho tot bé. Havent sortit encara jove del meu país no he tingut ocasió de veure les seves pintures que influiren la moda de l'impressionisme i del realisme, al seu temps naixent. El fet que en els museus espanyols i catalans es conservin pintures seves, com també al museu del Louvre a Paris ja explica la importància dels seus treballs.

Jo, i gaire bé tots els de la meva generació, coneixem més el Rusiñol literari, dramaturg i humorista que no pas el Rusiñol pintor i bohemi que segons sembla és a la particularitat que més es dedicà. La seva literatura tragico-humorista deixà un impacte a Catalunya que cap més altre literat en aquest gènere encara no ha pogut sobrepassar ni copiar. Ell fou un dels primers impressionistes que feren escola i de la manera que sabia tramejar ja m'agradaria de saber el que pensaria ara dels abstraccionistes, dels avantguardistes i altres qualificacions per l'estil d'un bon estol de pintors que els snobs troben tan bons, quines pintures a la fi no són mes que cops de pinzell sense ordre, a la babalà, sense rès que s'assemblí a

rès, de tal manera que per fer-ho empassar a la gent s'ha hagut d'inventar tota una literatura per poder-ne explicar llur significat. És a dir: quan aneu a veure un d'aquests quadres si el voleu entendre heu de demanar el seu mode d'empleu. Ja m'agradaria de saber què hauria pensat de les famoses pintures de la façana del Col·legi d'Arquitectes de Barcelona.

Ja he abans que no conec les pintures d'aquest artista i per això mateix no m'hi puc atirar, però quin dels homes de la meva generació no coneix els drames «La Mare», «El místic» o «L'hèroe» o les seves comèdies satírico-humorístiques «L'auca del Sr Esteve», «Els Jocs Florals de Camprosa», «Els savis de Vilatrista i àdhuc «El Bon policia» peces totes elles punyents d'una realitat humanística vivent i trasbalsadora.

Jo vaig tenir la sort de parlar una vegada amb Santiago Rusiñol i per a mi aquella ocasió fou un esdeveniment del que en guardo el record gelosament i reverenciosament. Fou a Llinars del Vallès on havíem anat un meu company i jo amb motiu de la Festa Major d'aquella vila. L'envelat era en una plaça i esperant el ball de tarda anarem a beure un refresc en unes taules rodones de marbre que hi havia al defora d'una botiga de queviures que en deien a Can Relats on en aquelles festes també feien menjar. No vaig parlar-hi gaire estona amb Rusiñol però el suficient per a donar-me compte de l'home jovial, franc i «fon vivant» que era, tot i que aleshores ja començava a ser vell i la barba i el bigoti ja eren blancs. Això s'esqueia a l'any 25 i ell segons vaig saber més tard, passava

l'estim en una taneta de la seva filla Maria. Baixà del cotxe, que conduïa un negre gaire bé tan alt com ell, molt ben habillat i al posar els peus a terra digué al seu xofer: "Apa, vina, que tu deus tenir tanta set com jo". Els dos s'assegueren al davant d'una d'aquelles taules, abans d'asseure's feu un salut amb la mà dirigit a totes les persones que es trobaven allí i a mi que era el que em trobava més a prop de la seva taula em digué per entretar la conversa: "Què tal xicot, com va tot això, és questió de ballaruga?" Molt bé senyor Rusiñol vaig respondre un xic intimidat. Davant d'aquell home que tenia tanta anomenada, amb aquella barba esgarrinada més sal que pebre i en quina cara traspuava la bonhomia, el somriure fàcil a vegades irònic com sortint de sota el nas, de paraula clara i lleta, jo no sabia com respondre. Ja s'en cuidà ell de treure'm la timidesa amb la seva locuacitat i el seu parlar senzill i gens recercat. Passava de una cosa a l'altre sense intermedis de silencis. Quan la meva memòria repassa llista dels noms i de les cares de les persones que he parlat Rusiñol és un dels primers a ser recordat. No hi puc fer més.

Recordo haver llegit no sé on que Rusiñol no estava gens content de la dolenta ortografia del seu cognom. Deia que això li havien fet a ell unes generacions endarrera una gent desaprensiva o la ignorància dels seus avant passats al registrar aquest cognom però com que ara "la ciència avança que és una barbaritat (parodiant el Don Hilario de "La Verbena de la Paloma", ja

X

era massa tard per poder fer la rectificació corresponent, afegint: "El meu cognom no vol dir res en castellà; el meu rossinyol es estrafet en castellà; soc un Ruiñol que no pot cantar". En efecte, si volem llegir exactament aquest cognom tot plegat no vol dir res.

En Santiago Rusiñol parlava de la mateixa manera que escrivia i escrivia de la mateixa manera que parlava. Per això mateix els seus llibres tenen aquell timbre de sinceritat, sobre tot aquell "El Català de la Manxa" d'un llenguatge tan natural, dúctil i comprensible. Quan heu acabat el llibre, que us ha fet riure tot plorant, ja no sabeu si el que heu llegit "ha passat" o no, si hà estat una realitat o producte de la fèrtil imaginació de l'autor, si verdaderament existeix a la Manxa el poblet de Cantalapuente, i si el Joanet (el Català) ha existit i ha viscut la trista paradoxa de l'idealista sindicalista que veu el seu fill, el "Juanito" fer-se torero, si tots els "procuradores" són tan dolents en la realitat, si el fatalisme dels pobres "manchegos" amb els seu etern "per què" és exactament com s'ha descrit en el llibre, on la inaratitut i la incomprensió ~~és~~ és la pedra de toc i el plat fort del llibre.

És possible que un bon nombre de catalans no hagin llegit els noranta títols que Rusiñol escriguè, però dubto que en vegin gaires de més de quaranta anys que desconeguin l'obra que he acabat d'esmentar així com "L'Illa de la Calma" o "El mur de roses", el primer d'una veracitat prodigiosa.

Sembla que no pugui ser que l'autor de "La Mare" o de "El

"Misticisme" pogués engendrar aquells "Jocs Florals de Sampsosa" d'una finesa d'esperit i tant veritat dintre llur humanisme.

No vull oblidar de parlar de la seva gran realització el "Cau Ferrat" obra en la que Rusiñol hi esmerçà tots els moments esca-dussers i àdhuc els que no ho eren, l'obra de cada dia, de tota una vida. Cam el museu del "Cau Ferrat" a Sitges no n'hi den haver gaires car és d'un gust artístic ben definit, primmirat, predilecte. Hom es fa creus d'aquell nombre i varietat de llumets d'oli al damunt del prestatge de les xemeneia, dels pica-pedres, claus i panys, calamàstrecs, aumolls, pas-tes de cendra i altres coses en ferro forjat i artístic que hi ha escampat amb un desordre ordenat dintre aquella sala que reb la claror d'un gran finestral que hi ha al fons guaitant la mar. Tots aquells fe-rros han estat buscats de masia en masia, en cases benestants. Si no els ~~podia comprar~~ hi volien vendre es treia el llapis, ho dibuixava i en feia fer una reproducció. Hom es maravella d'aquell estol d'objectes de vidre que hi ha al damunt d'aquella taula central anats a cercar a Mallorca, a Italia, a Andalusia i a Catalunya mateix. Sem-bla que no pugui ser que tot allò sigui l'obra de recerca d'un ho-me sol. Calia ésser obstinat, tenaç, per arribar-hi. Les parets del "Cau" estan ben guarnides de quadres de pintors famosos. L'edifici és si-tuat en un racó de pau al cim d'un promontori a la vora el mar: un lloc molt ben escollit. Rusiñol donà prova del seu bon discerni-ment fent ~~donació~~ una vegada ell mort del "Cau Ferrat" als museus de Barcelona a la condició que no es traguessin mai d'aquell edifici. Així asseguava

la conservació de tot allò que ell havia aplegat i n'evitava la ~~des~~ possible dispersió amys a venir. El "Can Fenat" ja honra a Catalunya i ha estat visitat per moltes grans personalitats d'arreu del mon.

Rossiñol no tingué cap enemic. No parlava mal de ningú. Això i la seva atracció personal li captà un gran nombre d'amistats. Seria incalable de voler anomenar la renglera de noms il·lustres, catalans, nacionals o estrangers amics seus en el mon de la pintura, literatura, música, teatre i ciència.

L'aprendre a conèixer Rusiñol, és voler honorar la memòria d'un dels més valuosos artistes de Catalunya i un dels més diversos, car en totes les branques artístiques que es dedicà, es distingí. Per això com formava part en la ment dels catalans, de la famosa trilogia que s'en anà-bà a anomenar "la santíssima trinitat" amb Àngel Guimerà i Ignasi Iglesies. Àngel Guimerà, Ignasi Iglesies, Santiago Rusiñol: tres homes immortals i inoblidables.

J. Ambros i Moreda

Font-Rèmy 2 - Octubre 1965

Lletra per a una sardana.

Veure l'original en pàgina 96

Festa muntanyenca (nº 1)

Dels camins tan fressats de muntanya
que van a tot arreu i en llur
baixen masovers, dones, mainada
al toc de missa de festa major

La quitxalla ben llesta, com esquirols
al tornar corren brincant prop dels cingles,
fent-ne tabola i seguint corriols
venen darrera padrins i padrines

Que la taula espera parada
de bona minestra ben adornada.

Per la festa, en el mas tot es capgira
flaire de net, tovalles noves;
de l'olla més gran que és dins la més xica
en suren a dojl les coses mes bones.

Pinars i suredes son testimoni
d'aqueixa alegria de tan bell esclat;
pinsans i cardines com sedimonis
hi fan companyia amb concert exaltat.

Altra vegada els masos resten deserts.
Tots cap a festa, que allà es fan ballades!

Anul·lada aquesta lletra a totes en el quadern nº 5.

Dels joves les noies fan el bracet
les galtes de joia tenen rosades.

La sardana llença belles estrofes,
l'era empedrada serveix d'encerat
festa galana com cap més s'en troba
la volta celeste servint d'envelat.

Penjada allà dalt la lluna contempla
el tendre col·loqui dels enamorats:
-"D'una nou mas en farem nostre temple
d'amor i treball el més fermi baluart".

Arribada la darrera ballada
els estels vacil·len tot fent-ne l'ullet
que la nit ja es força avançada
tots cap a casa que l'aire és fresquet.

Color de roc vell, color de muntanya
del mas costerut, al pendent incrustat,
festa la festa, vella i magalla,
destral i esquella reprenen combat.

Ben lluny les nevades, lluny la tempesta
de la muntanya que visca la festa

Pont-Reimy. octubre del 1965.

J. Amigos i Floreda

Lletra per a una sardana

Festa muntanyenca (nº 2)

Pels camins de la muntanya
gruant aneu i en lloc
van masovers i quitxalla
cap a missa de festa major

Agils minyons, com esquirols
tanen brincant prop dels cingles.
Fent taloda pels coriols
veuen fadrins i fadrines

En el mas tot es capgira,
olor de net, tovalles noves,
de l'olla gran dins la petita
suren a dol coses molt bones.

Les sueres son testimoni
d'eixa alegria bella d'esclat;
els ocells com sedimonis
llur sinfonia n'han engegat.

Els masos resten deserts,
que a festa toquen ballades.
La jovenalla fent el bracet
murmuren dites galanes.

Sardana ben balladora,
l'era de pedra vie encerat,
nostre cel és cobertora
de l'espai vell envelat.

Damunt, la lluna contempla
el festeig dels enamorats:
—"D'amor farem nostre temple
del treball fem baluart".

La balladà és acabada,
l'estel tarda ja en fa l'ullet;
la nit és força avançada
queda ben sol el lloguret.

Color de roc de muntanya,
al mas, a la falda engavanat,
vella, destral i magalla
amb bon delit reprenen combat.

Font-Rèmy. Octubre del 1965.

J. Ambros i Boveda

Nota de l'autor: Essent-me demanada per l'amic i Mestre en Antoni Pruneé una lletra per a sardana, després d'haver escrit la primera em vaig adonar que era massa llarga. Aquesta es la raó d'haver-ne escrit dues. L'amic Pruñé hà fet servir la nº 2.

El possible problema dels emigrats

Els catalans no han estat mai ~~partidaris~~ d'emigrar a d'altres terres en recerca d'allò que ja tenien a la seva nia. El català sempre s'havia guanyat bastant bé la vida, relativament i en comparació a d'altres regions espanyoles; gaudia d'un cert benestar i arrelat a la seva terra no volia abandonar ~~les seves~~ petites avantatges per d'altres de problemàtiques que possiblement li ~~podien~~ farien per conèixer aventures que no eren del seu gust. El català estava lligat als seus costums i al seu treball al qual ha dedicat sempre el seu esforç per excel·lir, llurs tradicions que no volia perdre i donava prioritat a ~~la seva~~ la caseta i ~~la llar~~ llur confort. Els catalans no han estat tradicionalment emigrants com ho foren els gallecs, ~~els asturians~~ o els andalusos i d'altres. ~~Pot ser perquè inicialment els Reis Catòlics ja els en treguessen les ganes o les apetències al seu temps prohibint-los d'anar a Amèrica a fer-hi cap mena de descoberta durant molts lustres~~; pot ser perquè no en som de la pasta; pot-ser perquè el català estimava molt el seu país; pot-ser perquè vivint un xic folgadament no en sentia la necessitat. Anem a saber. Però el fet és evident.

Calgué una guerra civil perquè un bon grapat de milers de catalans s'expatriessin pel món ~~principalment~~ restant-ne el més gran nombre a França i d'altres a l'Argentina, Mèxic, Veneçuela o altres països de l'Amèrica del Sud. Ha estat necessària una invasió de forasters a casa nostra amb la conseqüent depreciació dels salaris perquè els més aptes, ~~els més savis, els més llestos~~ i els més intel·

ligents en el seu treball anessin a provar fortuna a l'estranger, principalment a les nacions ~~europees~~, França, Suissa, Alemanya, ~~i com passa també~~ al Brasil, etc. Mercès a aquestes dues plagues esmentades ~~que acabem d'esmentar~~ arreu hi ha catalans a totes les nacions ~~del món~~ de la terra. Així i tot el català fora de la seva terra s'enutja, s'amorra. Ha estat precís que es sentis lligat, ~~sense~~ havent perdut la llibertat; presentir que anava a perdre la prerrogativa d'obrer especialitzat que ~~tenia de~~ ha tingut tota la vida, al veure's equiparat a l'obrer que venia de fora absent de tradició professional; sentir ~~dubte~~ en el seu intim que d'ara endavant no faria res més que vegetar econòmicament i que arribaria als seus dies de maduresa, o de vellesa, sense tenir una poma per la set ~~a la post~~; que els seus fills no farien res de bo en les escoles que ~~al nostre país~~ allí són destinades als humils; per a deixar-ho tot creient que no seria per molts anys, acollint-se als pactes que diverses nacions han ~~fet~~ concertat amb Espanya per a proveir-se d'obrers que hi voldrien anar a treballar sota la condició ~~que el dia que~~ quan no tindrien més necessitat d'ells aquests tornarien al seu lloc d'origen. I ja tenim famílies senceres i joves solters anant a treballar a l'estranger ~~amb uns~~ aprofitant d'uns avantatges materials ~~molt~~ millors que les que (o patien) a la nostra terra.

El govern espanyol al concloure aquest pacte sabia a la bestreta que ~~un~~ una munió d'obrers de les regions afavorides, descontents de la inferioritat com la nostra, que els ~~queia~~ havia caigut al damunt a causa de la ~~depreciació~~ invasió i a consequencia de la depreciació esmentada ~~esmentada~~ marxarien ~~d'aquí~~ molts d'ells a treballar a l'estranger. Els governs sempre son maquiavèlics. No fan res, ni deixen fer res, perquè sí, sense una

que afavorissi llurs desitjos o
raó determinada a favor del seu interés. El govern d'Espanya amb la
combinació d'aquest pacte aconseguia dos fets interessants: produir vacants
per emplear la mà d'obra de les regions esteparies a Catalunya i amo-
dorir la invasió en la nostra terra. Això hi feia que aquelles regions es
despoblessin. L'important era d'assolir els propòsits immediats. Els pa-
rons catalans caigueren en el parany tan ben parat. Cregueren que
aquelles baixes serien suplertes per gent que vindria de terra endins
de la península. I a fe que ho foren de suplertes ("cap a Catalunya
que allà fermen els gossos amb llangonisses,") però no pas amb la ma-
teixa eficiència. (X) I ara s'en arenquen els cabells. Però callen.

(X) com que a l'estranger no volien aprendre si no drers fets i bons. I deixaren marxar els millors.

No oblidem que aquesta gent que, malauradament la majoria són
analfabets, al cap d'un temps que son a casa nostra són més papistes
que el Papa i que ara que no es poden dedicar a les idees avança-
des, com feien abans, es dediquen a denigrar Catalunya i a obsta-
culitzar la marxa cultural, espiritual i patriòtica dels catalans fent
la traveta tant com poden. Deu ser per a vengar-se de la impu-
dència que han passat i del bovinisme que han sofert. Bona
manera d'agrair els benfets rebuts. «Hostes vingueren...?»

a la Bakunin

El burgès català no ha volgut consentit el més petit sacrifici per a
dissuadir els nostres obrers gaire bé tots especialistes d'anar a l'es-
tranger i ha vist impassible com aquests marxaven. El patrio-
tisme sentimental de la nostra burgesia ha estat sempre d'aran-
cels, de missa, de totell i butaca del Liceo. I tot el que no son
diners son mentides.

M'horroritzo solament de pensar el que succeiria si caigués al damunt d'Europa una crisis econòmica que pot esclatar-se el dia menys pensat. D'acord amb els pactes essentials les nacions que avui tenen mà d'obra estrangera els acomiadaran fent-los tornar al seu país. Es pot considerar gairebé segur que la crisis es farà sentir també a Espanya. Aquests emigrats al tornar al nostre país en aquestes ~~condicions~~ circumstàncies posaran un problema de difícil solució. Un problema ~~moral~~ social, moral, econòmic de difícil solució i m'atreviria a dir que a la llarga posaran un problema polític que serà difícil d'arranjar a cops de pena. Considerem-los.

Problema social: Considerant que en ~~aquell~~ el moment del retorn obligat l'economia estarà ~~molt~~ de casa nostra, de baixa i no es llogaran nous obrers; si pensem per un moment que la gent forastera que hi haurà allà no voldrà perdre (com és natural) els beneficis adquirits; si ens donem compte que molts d'ells s'hi hauran casat o ~~aimat~~ o els hi hauran nascut els fills, el que els donarà ~~prement~~ carta de naturalesa; que, d'altra part, els que tornaran de l'estranger es valdran en bona llei de la seva filiació, procedència i naturalesa catalana per a poder encabir-se als treballs; que aquests patiran de la insuficiència d'allotjaments i s'hauran de barallar per què no s'els consideri com a forasters, car els anys hauran passat i cada dia ~~passat~~ transcorregut seran més desconeguts; que si aquests obrers no poden treballar aquest atur redundarà en perjudici de llurs (X) avantatges socials, com el retir, ~~i~~ prestacions familiars i de malaltia, la cosa promet ésser molt seriosa, si no greu.

(X) així com llur promoció social que haurà fet una bona devallada

Problema moral: Aquests emigrats hauran viscut uns anys en uns

països que tenen una concepció de les coses més liberal del que no es té a la nostra terra. És una tendència general de la gent meridional a criticar i despreciar tot allò que es fa en els altres països. Allò que fem nosaltres sempre és millor. Així ens ho han ensenyat i així ho conservem. El passar de les tenebres a la llum ens fà mal als ulls i els tanquem encegats. No veiem ni volem veure res. Poc a poc ens anem acostumant a la claror, i si volem ser imparcials, ens adonem que no tot es tan dolent com creiem a l'arribar i aleshores aprenem a gaudir de la llibertat, de l'educació política, de l'altesa de mires en matèria religiosa i sobre tot ens adonem de l'absencia del fanatisme ~~que~~ xafarder i hipocrita que no permet (per exemple a casa nostra) que un home i una dona s'uneixin sense el lligam de l'església o que una criatura no sigui batejada religiosament o el que és més revoltant l'anatema que segueix tota la vida a una criatura de l'Hospici que en aquestes nacions d'Europa son reconegudes per tota la gent com criatures com les altres, anant a escola, tenint el dret de seguir estudis pagats per l'Estat si tenen competencia; o el cas de les xicotes solteres que tenen algun fill que ningú no exclou de la Societat i tantes altres coses que a la llarga tothom s'acostuma proclamant-ne l'eficacitat. A les coses bones tothom s'hi acostuma i al tornar al seu país seria natural que anyorin aquesta llibertat. I per força si s'els presenta l'ocasió influiran per a foragitar aquest fanatisme que tan de mal fa a la nostra terra. Els qui patiran més d'aquesta tornada seran els fills joves que ja hauran après la cultura de l'altra nació i que no es sabran

adaptar a la de casa nostra, com tampoc de l'obstrucció al progrés que aci s'observa.

Problema econòmic: Com endegar aquest plot de gent que tornarà al nostre país si es presenta una crissi econòmica europea? Qui pagarà els plats trencats. Fins ara l'Estat fa pagar als patrons la setmanada als obrers en cas de penúria de treball. Per aquests obrers que hauran tornat, qui en tindrà l'obligació? Les industries estrangeres s'en rentaran les mans d'aquesta questió. La burgesia catalana com es natural tampoc no hi voldrà saber rès. L'Estat té altres gossos a ferrar que el de pagar setmanades als obrers. Aleshores, on es la solució?

Es ben segur que governar es prevenir. Els de les nacions que han rebut els nostres emigrats ja han previst. Seria interessant de saber que ha previst el govern d'Espanya en el cas d'una crissis (cosa que pot arribar i no té dies d'inversemblant) per a pal·liar la misèria, la manca d'allotjament, de llocs a les escoles de treball, etc. No seria interessant que aquesta questió que ja s'han posat alguna vegada els emigrats se la posés també el govern amb el propòsit de donar-hi una solució abans. Els emigrats tenen el dret de saber-ho de la mateixa manera que han de tenir tots els drets quan tinguin de tornar a llur país. Els temorencs diran que això és fer política i que ells no en volen fer. Ai-lusos! Cal que ens posem ben bé al cap que encara que nosaltres no ens volguem cuidar de política, la política es cuida sempre de nosaltres.

Tant de bó que no es presenti mai el possible problema que so-

merament acabo d'esbossar. No voldria ser ocell de mal averany. Però si es presenta, tant de bó que llavors ja s'hagi trobat o previst la solució adient sense haver de recorrer a la pena per ofegar el desgavell i la protesta. Que per ofegar els problemes de la fam i de la injusticia no es pot fer d'altra manera que amb el menjar i amb la equitat

J. Ambrós i Lloveta

Pont-Remy 14-Febrer 1966.

Les festes nadalenques i de fi d'any sempre han estat per a mi com una mena d'etapa, no de repòs, més de recapitulació, de treva en la lluita vers l'objectiu més preuat de la meva vida: la llibertat del meu país. I aquest recompte que en faig del que he fet, ~~i el que~~ del que hauria de fer i ~~el~~ que hauria pogut fer (recompte que a un moment donat suposo que més o menys inconscientment es fan tots els homes com una mena d'auto-crítica interior) ~~per associació d'idees, o com una divagació, m'ha portat a evocar paratges~~ aquesta vegada tot divagant, m'ha portat, per una associació d'idees, a evocar paratges de la nostra terra que em deixaren embadalit al recorre'ls. I com que ~~és la~~ el sentiment de l'home que escriu és ~~sempre de~~ el d'acompanyar ~~per deportar~~ al lector les seves pensacions és per això que acompanyat amb vos amic lector anem a fer un viatge per terres catalanes anant del Ter al Fluvià. ~~Anem a fer aquest viatge tot~~ ~~d'un recorregut aproximat d'uns setanta quilòmetres, en tres dies~~ ~~fent excursió en tres dies~~ ~~fent els setanta quilòmetres aproximadament~~ i així ~~com vosaltres~~ ~~fent~~ ~~fent~~ ~~fent

Passa a la pàgina 84

Del Ter al Fluvià

Si em vols seguir amic lector en aquest viatge llarg d'una seixantena de quilòmetres que farem en tres etapes, caminant, és segur que no et doldrà, car ~~el nostre esperit~~ la nostra ànima quedarà amarada de reconeixença davant els paisatges catalans que haurem vist, de bellesa excepcional i en serbarem una impressió inesborrable de satisfacció espiritual. Jo he tingut ocasió de visitar aquests ~~paratges~~ paratges que ~~vaig a recorrer~~ (aquest cop) (he visitat per cinquena vegada) també és possible que el satisfaci de refrescar-me la memòria. En canvi si ~~no~~ els desconeixes, sentiré un gran contentament en fer-te'ls reconèixer i d'encomanar-te les mateixes sensacions que jo vaig sentir. Et demano que abrandis la teva imaginació per a suplir les meves carències de relator i així afegiràs a la teva coneixença un tros més de la nostra terra i l'estimaràs amb més intensitat. Algú ha dit que no més s'estima allò que es coneix.

Sortirem de bon matí d'un dia de primavera de Sant Quirze de Besora seguint el Ter cap a Manlleu, prendrem a l'esquerra vers Rupit i vorejant les Guilleries farem cap a Olot després d'haver travessat la vall d'aquest nom on ~~hi~~ trobarem el Fluvià. Procurarem d'anar-hi amb un company que posseeixi unes reaccions emotives semblants a les nostres i així podrem expansionar-nos amb ~~els~~ comentaris de diverses ordres i comunicant-nos les experiències sensacions que ~~ens~~ suscitades per les variacions multiformes que la naturalesa ha abocat en aquells indrets de tanta magnificència.

De Sant Quirze de Besora anem baixant, sense presses, (que avorrim, perquè són els desavantatges de l'excursionista) seguint una carretera que voreja el Ter, ades a dreta, ades a esquerra. El

riu, estret, de petit manantial, plàcid, net, guarnit a ambdues vores d'una herba verda i ufanosa que convida a fer-hi jeia al dessota dels arbres que el guarden i li donen ombra[1], us seguiré bona part del camí mansament, com si no volgués anar més depressa que les agulles del rellotge; ja té temps. No cal perdre el nostre temps mentre caminem, car a mesura que anem baixant plana avall descobrim a la nostra esquena una gran estesa de terres, color esblaimat de cabellera de panotxa, que fan de suport a un estol de pobles, entre ells Sant Pere de Torelló, Sant Vicenç de Torelló, Torelló i una bona acumulació de masies fent contrast amb el verd fosc aglutinat dels primers contraforts pirinencs que tenen al darrera. A la dreta del riu, les terres planes que s'estenen enllà, on també hi descobrim pobles, són regades per unes petites preses al Ter que l'home s'ha enginyat a construir conduint l'aigua per uns recs d'obra que assaonen així aquelles contrades. Al davant hi teníem el Montseny. Quina bó hi déu fer així en una nit d'estiu de clar de lluna escoltant el murmull de l'aigua, el fresseig i el cant nocturn de les bestioles que allunyant la solitud! Quantes paraules d'amor deuen haver inspirat als promesos enamorats aquests racons encisadors!

No ens aturem a Manlleu, no fos cas que perdessim per llurs carrers l'encis que hem emmagatzemat i per una carretera que bon aviat esdevé costeruda deixem la Plana de Vic per a pujar a Santa Maria de Corcó on farem nit, un petit poble de fireta, on trobarem bé un llit on reposar-nos de la fatiga del dia amb la

una pàgina de paper

i de imatges en les nostres ànimes i retina

trentena de quilòmetres que hem caminat i que ens han omplert una bona pàgina de sensacions ~~de imatges les darreres~~ a ~~la~~ retina. Ací, en aquestes contrades, la gent de les masies són hospitalàris i sempre es troba un lloc on anar a dormir a l'aixopluc (2). Abans d'adormir-nos repassem el que hem vist durant el dia assenyats per la calma que ens ha contagiat el Ter. Ja sabem que aquest ~~el Ter~~ no és sempre així, de calmós. Venint d'Ull de Ter, quan nosaltres l'hem vist ja portava a les espatlles una bona càrrega de quilòmetres, i ~~però~~ la plana l'havia amansit i reposat. A vegades, però, les tempestes a muntanya el fan tornar mal carat i té uns cops de genit que fan ferotat. Aleshores cal malfiar-se de les seves aparences de placidesa. Ens adormim acomiadant-nos del Ter que segueix cap a la vall de Sau, la petita vall com un mocador de butxaca que ara ha estat negada per un assut constituint un llac. No l'hem pogut veure com és actualment però coneixent el lloc tal com era abans, ens imaginem els tres elements que hi deuen senyorejar disputant-s'en l'hegemonia: l'aigua engavanyada i trista sense llibertat, les muntanyes al seu voltant pelades al zero, de visió dantesca i el cel d'un blau, desteñit, que no sap per on escapolir-se . . . . .

A l'endemà, segon dia d'aquest romiatge ~~que hem emprès per aquestes contrades de la nostra terra~~, llevant-nos també de matinet, acalorats per la fresca matinal pugem carretera amunt cap a Rupit, petit poblet formant part (escaduerament) de les Guilleries, de cases i teules velles i vetustes, i ~~amb~~ unes roques milenàries que diria-ho que li han de caure al damunt, talment donen calfred de

veure-les altes i amenaçadores a la seva vora. Val la pena d'aturar-s'hi una estona a Rupit admirant aquelles velles cases que s'aguanten per miracle, arnapades, collades, enganxades en el cingle i les feixes de terra cultivable que les envolten. Ens demanem si aquestes feixes han estat fetes allí, al dessota de les cases, perquè és l'única terra cultivable, o per a servir de sostenyment com una mena d'ala a les vivendes, o si les hi han fet per afavorir la decoració amb el cultiu de llegums i el guarniment d'alguna flor, per aci, per allà.(1) Ja hi romandriem unes hores per a resseguir aquells racons, escenari d'una bona part de la novel·la de capa i espasa i d'amor que tant brillantment escriguè en Victor Balaguer, <(«Don Joan de Serrallonga»)> de tan bon regust català, de tanta semblança de veracitat que a la fi ha quedat com una llegenda. Aci la terra i el cel s'uneixen en unes esposalles magnífiques d'una possessió recíproca, total, eterna. Però no podem fer d'aquesta del nostre temps com seria el nostre desig; car l'etapa d'avui tot i no essent de més d'una vintena de quilòmetres és més pesada que la d'abir; el camí no és gens planer i el que hem de veure ens obligarà a aturar-nos si volem copsar-ne tota la seva magnificència.

Camí enllà, que avui farem fins el Santuari de la Salut on s'acaba la muntanya a les envistes de la Vall d'Olot, anem passant en mig del bosc feréstec, inhospitalari, esquerp, on en molts llocs les roques i els arbres semblen que juguin a cuit amagant-se mutuament, on el sol no hi entra ni la clara llum pot deixar a la tupidesa del brancatge i del fullam que li fan de sostre, en

(1) Zola ja preveia l'home implantant urbanament en aquelles contrades. Ha decidit una vegada per totes amb aquella voluntat de restar en aquelles terres que l'han vist nèixer i de fer-les fructificar per a viure-hi

quina penombra tenim un sentiment de pesombre i de quins amagatalls tenem en tot moment veure'n sortir un escamot de "nyerros" capitanejats pel valent Don Joan de Senallonga o pel simpàtic i lleial Fadri de Pau amant a combatre una banda de "cadells" al servei dels senyors que abans ~~Gaudien~~ senyoria en aquelles terres. El paisatge és colpidor i per això matex fa desbordar la imaginació.

Allí però, hom sent el que és i significa la paraula llibertat ~~que gaudeix~~ tota la seva plenitut: (4) tenim noció de la benaurança que aquesta proporciona al confondre's amb la vida. Amb tota vida. Llibertat de discorrer, de viure a la nostra guisa, de seure, de correr de jeure, de bruncar com la xaimada, de cridar, de cantar, de riure, de pensar, d'esperar, lluny, ben lluny de la hipocresia, de l'egoisme, de vanitats, de cupideses, de privacions, car la llibertat que hom gaudeix a la vila és condicionada sempre, donces com és natural per assegurar la convivència humana cal que aquestella acabi on comença la dels altres; aci no té limits. J. Vallès i Pujals deia en el seu llibre "Elogi de Catalunya": "a la muntanya s'hi purifiquen els pensaments, s'hi enlaira l'esperit, s'hi reposa de les misèries de terra baixa i de les viles... ... La muntanya és un refugi espiritual quan tot sembla envaït per la matèria." En la muntanya ens desesim per una regalada de l'obsessió i monotonia de la línia recta dels carrers, del paral·lelisme de les voreres, i la geometria ondulada de l'horitzó no ens enjavanya com aquella ordenació cuita,

que podem gaudir en

esquifida i fabricada d'un caner.

Al finalitzar la caminada d'avui arribem sobtadament sense haver-ne tingut esment ni el paisatge ens ho hagués deixat preveure, on la muntanya s'acaba i la carretera emprèn bruscament la davallada vers la vall d'Olot. Forçosament ens hem d'aturar davant aquell regal ~~dels ulls~~ de la vista, d'aquell panorama inssospitat, insòlit, sorprenent: la Vall d'Olot. Els adjectius admiratius que ens venen a flor de llavi són febles ~~davant~~ per a que voldriem dir-ne. Encara estem trepitjant ~~aquella~~ la terra pedregosa, desolada i turmentada, de les reminiscències de les Guilleries i tenim al davant una vista d'esplèndida bellesa, d'una ufana pletòrica i d'una pau bucòlica. La vall és envoltada de muntanyes que semblen tallades a plom. A redós del Montolivet i el Montsacopa aquesta vall sembla una gran catifa de dibuixos geomètrics rectangulars i trapezials, on el color verd dels prats va del fort al pàl·lid amb transicions difícils d'establir, mentre que a aquí, d'allà s'hi barregen pinzellades de color de préssec madur de les terres cultivades, que junt a les clapes blanques i negres de les vaques que pasturen, els pobles que d'allí on som s'obriren (Bas, Hostalets de Bas, Joanetes, les Preses i d'altres), les masies de pessebre i els homes que ~~treballen~~ hi estan en ~~les~~ feinats ~~terres~~, encomanen una pau inconmensurable. Allí sentim la nostra petitesa, la nostra pobresa, al no poder ser poetes per a cantar amb lírica inspiració aquesta ~~aquella~~ fantasia de la Naturalesa, o de no tenir una mà segura de bon pintor per a plasmar en una

3a pàgina de paper d'esmire

tela aquell sublim panorama que fitem amb l'esguard cobejós de no perdre'n el més infim detall (3). No som artistes i ens hem de conformar amb la nostra deficiència. Berquem un lloc per a dormir allí a prop, en un más, amb aquella vall als peus i així demà abans de partir pel final del nostre periple encara ens podrem delectar amb aquest vast panorama que podem englobar des d'allí dalt.

El tercer dia baixem cap a la plana. Allí prop, adossat a la muntanya, sota el Santuari de la Salut, hi neix el riu Fluvià (5) al començament de la vall, que serpentejant fins al Golf de Roses, ben a prop de Castelló d'Empúries on s'abocarà al mar, enrobustit per la distància que haurà reconegut. El riu és minso, cristallí, d'aigua neta. Fa por que ha nascut. Sembla un gran nec per a servir de decoració a la clàssica litografia representant uns flabiolaires tocant, uns moltons pasturant aquells prats verds i ufanosos i uns pastorets i pastorelles banejats amb elfs i elfines (6) dansant la dança de la immortalitat, celebrant en una exaltant l'exhuberància prodigiosa que la Naturalesa ha volgut abocar en aquell racó del nostre país.

(6) Després podríem anar fins a Castellfullit de la Roca, una altra meravella que sorprèn a tot vianant amb aquell (X) de roca altíssim gegant, ciclopi que sembla que us hagi de caure al damunt, al peu del qual hi passa el riu, alegre i engorgassat, sorrejant les pedres que han caigut d'aquell rocam que el desfeten i reflectant (l'antic poblet que hi ha el cim, esporuguit sempre pel vèr-

reflectint des de diversos angles, distantament, com ho faria un miralls esbocinats

(X) (que comença amb un cònnec i acaba saltant per sobre que hotes pel cim)

(X) i els afluents que l'humanisme ali-mentat

(6) baixada de les muntanyes del prínc Pirineu

(X) penya-segat, mur de roca al-tíssim

1/2 pàgina de paper d'escriure

Per anar-hi

tinc d'esquitar a baix. Pujarem pels cairons d'Olot i anant vers la Canya trobarem una plana més petita que la d'Olot, ~~més endins~~, no tan extensa, en tre ~~pedres de lava~~ negres, llengeres, mal gibades, ~~que ens donaven confiança~~ essencialment de lava, solidificada que havia format aquella comarca dels volcans que en temps remots hi havia en aquelles regions. (X)

(X) i en poc més de camí arribarem a la semi-gorja de Castellfullit.

(~~Pont-Remy~~) Però ens havíem promès d'anar a trobar el Fluvià a Olot i deixem ~~no deixa~~ aquesta visita per una altra ocasió. Restem aci. Passem el pontet de pedra que encamella el riu, un pont de punt redó (semblant a un pont de jardí) i anem a reposar a l'ombra fresca i vivificant de la riba esquerra, pensant o somniant amb les riqueses espirituals que hem acumulat en aquests tres dies (X), que ningú ens podrà prendre. Pensem que la calma del riu i llur dinamisme aigües avall, l'aspror de la muntanya, la pau i delicadesa de les nostres planes i valls, i la puresa del nostre cel, deuen haver influit enormement en les característiques i idiosincrasia del poble.

contents, satisfets d'aquesta evasió de la vila i sabent que...

Que belles coses té la nostra terra! Que efímera és la nostra vida per a poder-ne gaudir. Hem deixat el Ter i el Fluvià i ara els anyorem, així com les contrades que hem resseguit. La vida, les circumstàncies i llurs imperatius ens en han allunyat....

N. Ambros i Noreda

Pont-Rémy 9-1-66

Nota de l'autor. Si aquest article s'ha de publicar en dues vegades (la primera part al acabar on diu "si volem copiar llur magnificència", la segona començant a "Com enllà, que avui farem"...

(1) Dressat constantment per l'enuig d'aquesta plana oberta a tots vents que l'endormissa.

(2) M'honoro en proclamar aquesta hospitalitat espontània, voluntària i generosa de la gent d'aquestes contrades de la que en cert moment n'he benefficiat

(3) Bons voldrien saber fer-me una gran obra immortalitzant la seva ànima, o simplement

La vitalitat de la naturalesa d'aquesta terra, que es complau en ser aspra i dura en certs indrets; que és rufana perquè és ella, que és la més bella perquè és la nostra

dolça i tendre en altres; insaciable de fecunditat, germinant abundosament la llavor primitiva en alguns llocs; àvida de producció, en altres, per l'afany de l'home que cultiva amorosadorament; sempre, però, la seva rica generosa, nimbada per l'esclat de tots els

que, com una reina esplendorosa i evadora, fructifica amorosament a tots els elements inseparables

que planen damunt el nostre triangle; la diafanitat d'aquest cel de setí i la lluminositat lluminosa del sol sempre

meditereni han anat prodigant generosament l'existència dels seus fills amb de forma més variats. Però

aquest cel diàfan, aquest sol lluminositat lluminosa sempre present a la vida

no som artistes, ni sabem fer poemes, ni som artistes i tot plangent-nos en, ens pesa de conformar de la

nostra ignorància ignorant.

(4) Una llibertat

animal, física, moral, metafísica, que ens concedeix les prerrogatives de correr de jeure, d'aturar-nos, de riure, de cantar, de declamar, de discorrer, d'opinar, de pensar, d'admirar, d'apreciar o de despreciar a la nostra guisa, de somniar despert, de meditar sense destorb ni scrolls, de preocupar-nos o no pel més enllà o més enllà de la nostra vida temporal. Car ací estem lluny, ben lluny de les estupideses de la hipocresia; de les vanitats; dels egoismes; de les cupideses; de les enveges i cobejances; de les xafarderies mundanes i dels fanatismes xavacans, estúpids i xacurins. Ací la llibertat es confon amb la vida, sense condicions. La llibertat....

(5) que té el seu camí en que és via obligant obligant al fer camí

que està plegada

treballant en el seu traçat, sobretot en els vessants de les muntanyes que té a la banda esquerra.....

La vall té dues sortides naturals, les dues a la banda dreta. N'hi ha una aproximadament al centre, bastant ample que ens portaria a Santa Coloma de Farnés. L'altra, més estreta, és la depressió que el riu segueix a la vora d'Alot dirigint-se a Castellfullit de la Roca. (on podrem anar).

(6) La vall té dues sortides naturals, les dues a la banda dreta, Una d'aquestes sortides bastant ample; aproximadament al centre, ens conduiria a Santa Coloma de Farnés; l'altra, més estreta, és la depressió que el Fluvià segueix a la vora d'Alot dirigint-se vers Castellfullit de la Roca...

que no és exp desinteressat, l'he pogut constatar

(1) He pogut constatar aquest assumpte, mentre vegudes al llarg de la meva vida, però en el moment que n'he tingut una més consciència fou durant el temps de la nostra guerra civil, principalment a l'entrar a França a l'any 1939.

(2) En els moments de revulsió i de tempestes humanes que ens allunyen de la normalitat civilitzada es quan hom es pot donar més compte d'aquestes realitats.

Fa 38 anys

Hi ha gent bona i gent dolenta arreu del món. (1) Vaig constatar aquest assumpte durant el temps de la nostra guerra i principalment a l'entrar a França l'any 1939. (2) Naturalment, també hi ha la gent indiferent a les malifetes d'altri, tal la indiferència és una posició molt còmoda; no costa res i no compromet. Fora casos isolats la gent no practica el bé per sistema, a posta; sovint la gent és dolenta quan els seus interessos veuen perillar i convé.

per sistema

Per a perfeccionar-se cal haver-se fet un aprenentatge i un exercici. (3)

La gent dolenta quan ha fet una malesa en té consciència, però la dispensa de cosa natural i de conseqüència de les circumstàncies donades. (3) Jo tinc molt a agrair a persones desconegudes, que no hauria de tenir mai més després d'haver rebut el bé que em feren; persones que practicant la norma cristiana "Fes bé i no miris a qui", anònimament, sense cercar-ne els honors que cerquen molts filantròpics de bombo i platerets, estigueren a l'altura de l'altruisme més intrínsec. Si mentre marxàvem de la nostra terra bruts, espellifats, famèlics i miserables, trobàvem cases que tenien uns grossos perols de fajinetes per anar-nos-en d'amagatotis partint a mida que passàvem per tal que no caiguessim pel camí (que he agrait sempre car no en tenien cap obligació i suposo que aixo era fet de conseqüència de la identitat d'opinió, de la comprensió) en arribant a França vaig poder comprovar que a tot arreu hi ha gent disposada a practicar el bé sense que hi entrés per res.

Per a fer el mal, cal fer un exercici

(3) Per a fer el mal a perfecció cal haver-se fet un aprenentatge i un exercici. (punt i apart)

Perdoneu la gent Però jo no vull parlar en aquest escrit de dolenteria, sinó al contrari del benefets que he rebut.

(3) (punt i apart) Però com sigui que l'objectiu d'aquest escrit no és el de parlar de la gent dolenta, sinó al contrari, deixem entre sinó aquesta gent dolenta de costat i no en parlem més. Allà ells amb la seva consciència.

altres
~~les~~ consideracions ~~polítiques~~ que les humanitàries i morals.

Aquell país que deixarà l'aixafada i descolorint-se, cap cot, ens feia un salut emocionat silenciós mentre passàvem per la carretera vers un camp de concentració; aquells soldats francesos que ens convidaven fraternalment a beure al seu costat en ~~una~~ la cantina d'un camp de maniobres quan erem allí en una companyia de treball; aquell guàrdia mòbil (quin greu ens sap de no poder citar el seu nom), que en un camp de treball ~~del Marroc~~ en havient arribat d'hivern veient la nostra feblesa en els primers dies que erem allí, quan encara no gaudíem del ravitallament corresponent a treballadors, ens portava un esmorzar suplementari compost de dues llesques de pa i un tall de carn que partia pel la meitat ~~no embolicava~~ en un paper de diari i discretament ho deixava caure als meus peus i als d'un meu company; aquell rector de la parròquia de Sant Llorenç de Cerdans que baixant-se per a trobar llits posà íntegralment la seva rectoria a la disposició dels refugiats del camp com a hospital, així com la seva església per allotjar-hi aquests ~~que no podien dormir a camp rás a conseqüència~~ que havien ~~hi anessin a dormir~~ en ocasió d'una gran nevada, sense tenir per a la brutícia, els polls i la sarna que portàvem, fent cas omís de la propaganda exacerbada que s'havia fet contra nosaltres i negligint els aspectes polítics i religiosos que ens i donant un exemple a seguir als ~~seus~~ religiosos ~~nostres~~ hauríem pogut separar; i tants altres fets que podria enumerar ens persuadiren que encara resten molta gent ~~d'home~~ ~~es bo per~~ ~~assenyalada~~ i que desitja ~~es fet~~ lliurar-se a l'altruïsme sense cercar altra compensació que la de la

Sovint la dilettància es practica quan hom vol perllongar certes converses o interessos.

satisfacció de la seva consciència. No és l'escarça que em ha de fer creuer en el ~~que fa~~ la bona festa, és el que hi ha al dessota d'ella, a l'interior.

Les coses

El que més em copsà i m'alliçà en aquesta aparició, l'anecdota que vaig a relatar i que és l'objectiu d'aquest escrit ~~vaig a contar~~. El bé que vaig rebre d'una dona en el moment que sentia vacil·lar la meva tenacitat i voluntat, m'evità ~~una~~ una defallença que possiblement m'hauria estat fatal, com ho sigué a d'altres a qui els fou funesta, o dolorosa.

Mitjans del febrer del 1939. ~~Feia fer uns mitj dies que jugant per les muntanyes~~ ~~per~~ ~~uns~~ ~~amb~~ ~~dels~~ ~~que~~ ~~havia~~ ~~en~~ ~~que~~ ~~ens~~ ~~hi~~ ~~havia~~ ~~instal·lat~~ un camp de concentració provisional. Apart un company meu de ~~lleva~~, que ens havíem conegut al lloc on ens ~~anavem~~ amb cap més amic ~~vaig conèixer~~ ~~aquell~~ ~~dia~~ ~~en aquell camp~~, no tenia ~~cap~~ ~~amic~~. El moral estava al nivell més baix, al caure ~~estàvem~~ per les perspectives de superar la situació ~~tan~~ extremadament precàries. ~~El camp era instal·lat a una distància de~~ En automòbil (més enllà o més enllà) d'aquesta població ~~hi ha instal·lat un camp de concentració provisional~~: ~~és un prat d'herba tendra i humida~~. Als primers dies tot es passà relativament bé ~~donat~~ el sol ja començava a escalfar. Les nits són molt fredes ~~i no hi ha~~ ~~tant~~ ~~bagje~~ ~~que~~ ~~sigui~~ ~~insòlit~~ ~~el~~ ~~que~~ ~~es~~ ~~donava~~ ~~de~~ ~~bon~~ ~~matí~~ ~~el~~ ~~que~~ ~~es~~ ~~veiem~~ ~~al~~ ~~matí~~ aquella mar ondulada de mantes, llànegues de la gelada, ~~jeien~~ ~~als~~ ~~homes~~ ~~pel~~ ~~dessota~~ ~~ensorrats~~ ~~al~~ ~~damunt~~ ~~d'aquella~~ l'herba humida. (1) Una nit cap allà les dues es posa a ~~nevar~~ ~~copiosament~~ ~~a~~ ~~Malgrat~~ ~~ens~~ ~~ensorrats~~ ~~ens~~ ~~desperta~~ les mantes, al ~~fer-se~~ clar tots estem ben ~~xops~~ de la neu que s'ens ha ~~fós~~ ~~al~~ ~~damunt~~! ~~Jo~~ ~~em~~ ~~trobo~~ ~~malalt~~ ~~des~~ ~~del~~ ~~dia~~ ~~abans~~; ~~se~~ m'ha declarat una colitis (el mal que tots sofrim) i em sento ~~molt~~ ~~afebrat~~. El meu company, en Gomes, m'emmena cap a Sant Llorenç; el camí és ~~llu~~

(1) Els joves tot ho aguantem. Però dels vells i dels febles alguns en caiem sense poder arribar a la fi del camí. Jo en vaig ser un d'ells.

car ja feia estona que els més agosarats desbordant el servei d'ordre del camp, havien obert
marxaven cap al poble en recerca de un cafetí obert. Les autoritats del camp
comprenent la situació ens encaminen cap els cinemes. Jo meva febre
augmenta en augment i em sentia desvalgut. Quan els gendarmes ens venen a
dir que cal tornar al camp per a poder menjar (car encara estem de-
juns) informant-nos que a la nit s'habilitaran tots els locals disponibles de la població
per poder dormir a l'aire lliure, a la sola pensada de tornar a fer aquella
caminada en sento defallir. Per més que jo intentava no podia evitar les
pressió i em llàgrimes. Dintre la meva desfeta em sento a plorar
sorti un plor que trapà la meva voluntat
sense poder evitar aquella depressió. Em veig malalt, sol, abandonat,
brut, angoixós pels meus i pensant que ells també dèien pels seus.
no saber on es trobava. Aquell plor és la impotència insuficiència física que repercuteix en el moral en el
pitjor moment. És el desfogament de tot un grapat de temps d'ànsia
de incèrtia, de desassossec. És l'anyorança que jo portava en la me-
va ànima, la ranciúna de sentir-me forajitat de la meva terra, de la
meva pàtria. El plor d'un home és quelcom de dolorós i tràgic.

En Torres deixant caure el dinar que hi havia al camp, s'ofereix
a acompanyar-me al dispensari que hi ha a Sant Llorenç i vaig acceptar
aquesta solució. En un caner costerut que en aquell moment era desert,
(encara em sembla veure-ho) d'una casa d'aspecte de xalet en sortí
una xicota d'uns divuit anys, endolada, bonica (ens semblà un
angel) que fent-nos signes que ens aprofem per a poder-nos parlar
sense haver de cridar, ens preguntà si acceptaríem una tassa de ca-
fè. Jo, que em semblava no tenir-me necessitat de cap alleujament
consol, vaig anar al [illegible] d'aquella delícia, d'aquella ganga ines-
perada. Jo vaig desitjar parlar al meu company, donc a desgrat que a mi no em semblava
tenir-ne necessitat, si ell en tenia apetència jo no el podia privar.

perada. La sirota ens acompanya al darrera de la casa, on ens veié una dona que ens fa asseure, pregant-nos d'esperar un moment per anar a fer el café. Jo li dic que per a mi no en caldrà, no em trobo bé, la dona no comprèn el cas i cap de poc torna amb un vas d'aigua del que m'omple. Li dic que em disposo a prendre aquell café que haurà estat el millor que he begut en la meva vida. Mentre ens prenem el café la dona ens informa que aquella casa és la "Torre" (la casa de cervesa de quina circumstància no ens hem adonat) i que ens fan creure que és la muller d'un empleat vivint allí. El nostre estat dóna a aquella dona, dons quan ja estàvem a punt d'anar-nos-en ens porta dos avisos de cridat telefònica, que empleaven el nostre nom, ens demanà d'esperar que ens vindria a cercar dintre de poc. Allí ens escalfem i fem assecar les mantes en els radiadors de la calefacció. Al cap d'una mitja hora ens ve a cercar cap a assenar al davant de la taula de casa seva i ens serveix una sopa de bron de gallina que segurament guardava per dinar, o sopar, amb el seu rosari i que a nosaltres ens semblà de festa major. Acabat d'això sortim regraciant-la.

Heus ací l'anècdota, que suposeix moltes conspiracions favorable, hi ha persones que esperen l'ocasió de fer el bé, cercant la manera de tenir-ne testimonis, per això els pot servir de compensació. D'altres, més modestes i pudoroses no tenen necessitat de testimonis i no cerquen altra compensació que la que els dóna la satisfacció d'haver fet el bé, cercant l'ocasió: la provoca?

(1) ni menys sabia si parlavem la seva mateixa llengua.

gats. No parlà gaire; solament les paraules justes. Ni ens planguè, per a no disminuir-nos, ni ens afalagà: l'endemà com la cosa més natural del món, com ho hauria fet en altres casos anàlegs: sense donar-hi la més petita importància. Vaig entrar a l'hospital (aquella rectoria cedida pel senyor rector de la parròquia) i hi vaig romandre uns 39 dies. Al sortir d'allí vaig tornar al camp. No he vist mai més aquella dona, no havent tingut l'oportunitat d'anar-hi a veure, car les circumstàncies ens portaren molt lluny; la guerra i l'ocupació alemanya ens feren desistir del propòsit d'escriure-li donat la temença de comprometre-la. Ha anat passant el temps i no he pogut fer-ho. Però la gratitud m'ha fet tenir sempre més consciència d'aquell acte bondadós i espontani que m'ha servit d'ensenyança i estic segur que aquella abnegada d'altruisme em salvà d'una desfeta interior. Una dona generosa sentint el bé desinteressadament m'havia fet comprendre dintre la meva desesperança que els bons sentiments no havien desaparegut. He procurat d'esser-ne digne sempre més en els meus actes. Des d'aleshores tinc esperança en la Humanitat.

Fora cosa ara resta a dir, donat el lector convient que hagi pogut resumir i fer el comentari. Elevat de dedicar aquest escrit a la Dama de Sant Helena de Bordans amb emoció, amb fervor i en nom de tots els agraïts formulant un bon "Merci Madame"

Pont-Rémy 3-2-1965.

F. Ambros i Lloveda

(*) per a no allargar el nostre discurs.

(**) Un escriptor francès (La Rochefoucauld) diu en les seves "Màximes" que jo tradueixo lliurement així: "La bellesa passa, la sensibilitat envelleix ... solament resta la bondat i el que amb ella s'ha pogut fer".

(†) i al tornar al camp no pogueren passar a veure aquella dona per a dir-li que ja estava lliure i per a agrair-li la seva generositat envers mi. Després vaig tornar a Fontainebleau i vaig anar a veure-la per a agrair-li la seva generositat envers mi. Però ella ja no era allí. Ella també (com tantes altres) havia hagut de fugir davant l'avenç alemany.

Els aplecs de sardanes

S'ha escrit molt i en tota mena d'estils sobre la sardana i les seves particularitats. Seria ben pueril de la meva part el tenir la pretensió d'afegir res de nou al que poetes, literats i músics d'autoritat competent i manifesta (a la que la meva ploma no es pot apropar, ni de lluny) ja han fet brillantment. Però m'ha semblat que a "El Poble Català", que honora totes les coses de la nostra terra, no hi seria pas de més de parlar d'aquest fenòmen espiritual que ha estat l'expansió de la sardana a casa nostra; fenòmen que comença dintre la segona dècada del present segle i que ha culminat pels aplecs de sardanes.

Tempos endarrera parlava en aquestes mateixes pàgines de l'entusiasme que aixecà al cor de molts catalans l'iniciativa de Josep Anselm Clavé en la fundació de les entitats corals. Cal reconèixer que malgrat el seu èxit aquesta empresa no realitzà la unanimitat total, la comunió de tot un poble com ha succeït amb la sardana. Cal subratllar la diferència dels dos acontexements. Mentre en el primer cas la idea i la iniciativa eren l'afany d'un home, cosa que fatalment sempre comporta reticències indiferències i contraopinants, en el triomf concret de la sardana han contribuit la voluntat, l'entusiasme i l'acceptació esporàdica de tot un poble sense distinció de categories socials, polítiques o culturals, car ademés d'agradar la dansa (1), ~~pel que ella és i representa en si mateixa~~, hi havia la dèria, el desitg, l'espero-

(1) pel regust eminentment nacional i particular de la seva instrumentació i pel que ella és i representa en si mateixa d'espiritual

dels catalans ~~de~~ la possia una dansa que folklòricament ens donés una personalitat ben definida? Per això la seva expansió s'accentua després de l'any 1923 en que fou obstaculitzada la seva pràctica oficialment.

anà sorgint

nament tret i platònic ~~de fer patriotisme com avui s'entén que després de l'any 1923, moment que des de les altes esferes fou obstaculitzada llur pràctica~~. Des de llavors es pot dir que la sardana s'integrà totalment, intrínsecament en l'ànima de Catalunya formant part del seu jo. ~~Els resultats de l'obstaculització~~ Aquesta ha donat uns resultats inversos a els que cercava el poder dictatorial d'aquells anys a l'obstinació dels catalans.

En una cinquantena d'anys Catalunya ha creat, organitzat i anelat una dansa nacional (que abans no posseia) que la representa i la distingeix donant-li personalitat universal. Aquesta dansa, que en principi formava part del folklore d'una de les nostres comarques, l'Empordà, en pocs anys s'infiltrà en la nostra idiosincràsia i s'incorporà en l'àmbit de tot el nostre país. Tots sabem de la manera que la sardana arribà a la Ciutat Comtal i la conquerí, per la voluntat dels empordanesos residents a la capital catalana en la primera dècada del ~~l'~~ actual segle. Feren baixar sovint colles de les comarques gironines a Barcelona i així senzillament per llur esplai donaren a conèixer aquella ~~seva~~ llur dansa que (ja és del poble català) ~~avui és la catalana~~. Per poder creure (aquells homes i dones empordanesos) que el jovent, primer, i tot el poble, després, en farien unànimament la més alta expressió del nostre folklore i que la seva més gran representació ens distingiria dels altres pobles. És un dels molts miracles que els catalans de la fi de la Renaixença operaren de concert i espontàniament. El que havia estat un dolor sentimental d'uns empordanesos es transformà ràpi-

lament en un ~~el~~ del ~~nivell~~ espiritual de tots els catalans. Es podria dir que en el camp folklòric el miracle operat per la sardana és la resultant psicològica del primer cicle de la Renaixença. Avui quina és la vila que no compta amb una entitat sardanista i que en molts diumenges de l'any no ~~l'inclouen~~ inclou la sardana en llurs festeigs? Quina és la Festa Major que en el seu programa no hi constin les ballades o concursos de sardanes? Quin dels nostres compositors musicals no ha ~~estat~~ compost i inclós el seu nom a la sardana i quin poeta, literat o historiador no ha dedicat unes pàgines a aquesta dansa diferent de totes les altres i que causa l'admiració de tots els estranys?

Si l'èxit i anelament de la sardana, a més dels ~~factors~~ més amunt exposats, és possiblement també degut a la llibertat que ella us dona d'entrar-hi a la rotllana quan us plau, tot ~~sol~~ en el cas de no portar parella i sense altre preàmbul que el de sol·licitar les mans dels altres dansaires, i ~~de~~ així com sortir-ne quan vulgueu, ajuntant les mans dels balladors que ~~teniu~~ ~~tindreu~~ al costat, (llibertat que en general és el tret dels catalans) no és menys cert que en el moment que formeu part de la rotllana ~~heu~~ heu contret el compromís tàcit d'amotllar-vos a les seves regles, de seguir-ne els compassos i de donar-hi tot l'esclat de bellesa i de conjunt amb els altres dansaires.

La sardana té la seva vida a l'aire lliure; no pot estar tancada a un local qualsevol, per bell que sigui, com és en altres balls. Ens ha vingut lliure de la bella terra de l'Empordà, ~~i~~ tan lligada

a les civilitzacions grega i romana. Lliure a tots els vents, d'aquesta llibertat n'ha nascut la seva expansió. Per això mateix, essent lliure com el pensament i l'aire, té tendència a tornar a la Naturalesa el que aquesta li ha prestat. Perquè ho han entès així mateix les entitats sardanistes (per això que en diuen els muntanyencs) l'han volguda portar, al menys una vegada a l'any, lluny dels cafens i places, en la llibertat del bosc o la verneda, on hom pot cantar al propi grat, fora del bullici ciutadà, on el so de la cobla és més harmoniós, menys voluminós, si es vol, però més envellutat per la xarxa acústica que proporciona el sostre de branques que té al damunt i on la musicalitat sembla que arribi més a l'ànima.

Aquell dia el bosc fa festa. Net i polit es dóna en entrar als sardanistes submergint-los d'aire sà; es deixa fer per les mestresses de casa que preparen la minestra; pels homes madurs que es deixen comandar per elles i van a la recerca de begudes i altres menesters; per la mainada que corrent i apagarats deixats voltant dels arbres; pels vells que ja disputen prou, bo i assentats en un lloc ben ombrívol, al veure el delit dels joves (tot recordant el que ells feien tirant) El trafegament dels uns i dels altres s'atura en l'encantament dels qui volen veure ballar i l'embadaliment dels balladors puntejant. Allí es donen la mà sardanistes vinguts de llunyanes contrades, molts d'ells coneixences fetes en anteriors aplecs. Malgrat la gravetat que la sardana imposa al ballador, es veu el somriure emergir de tots els llavis: dels dels badocs que segueixen el ritme i dels dels dansaires enfeinats a ben fer. En acabar les sardanes del matí i en haver menjat, el jovent, sempre inquiet, bellu-

(*) Quan comença la primera sardana ja no hi ha res més que compti →

gadis, juga, salta, no para, esperant que el temps s'hi presta les sardanes de la tarda que deixaran el cos las però l'ànima satisfeta, agil, lleugera. Més d'una apretada de mà fora d'hora de la repartició i que no haurà estat (estat delatada per que seguirà el volt de) la rotllana per la seva significació, haurà expressat els sentiments d'un ballador a la seva parella i més d'unes galtes boniques hauran enrogit d'emoció al corresponde~~s~~-hi.

~~Ha estat la Festa Major del bosc i la dels sardanistes.~~

Els aplecs de sardanes sorgiren cap allà els anys 25 i d'aleshores ença, apart una època malastruga, no han deixat de ser organitzats per les entitats que en tenen els mitjans. Un dels primers aplecs sardanistes fou el de La Conreria seguint els de "La Torre d'en Baró" a St Andreu, el de "Can Feu" a Sabadell, el de "Can Fantiquet" a Mollet el de Balella a dita localitat i nombrosos d'altres que ara no recordo. Al meu gust l'aplec de La Conreria és el que el lloc ha estat més ben trobat: la immensitat del mar a un costat, la plana vallesana i la maravella de Montserrat allà al fons a l'altra; gaire bé al cim de la muntanya de Montalegre els balladors fent ofena de llur ritc; la cobla, màxim exponent de la festa, llençant al vent l'enfilall de les seves notes, cel amunt com una promesa i un ofriment...

La preparació, organització i celebració d'un aplec és una tasca àrdua, que requereix voluntat, gust, tenacitat i la reunió d'un grapat de condicions especials, tals com el trobar el terreny a propòsit, el lloc, aigua potable, bon camí per a traslladar-s'hi, les cobles que puguin assegurar l'èxit, compositors que vulguin es-

trenar, el quiosc de begudes, la programació de sardanes que satisfaci tots els gustos, trobar la diada escaient, la mobilització de socis de l'entitat per a diversos feines, com per exemple la neteja del bosc, vigilar que no es pugui colar fora per imprudències i entre tants altres problemes trobar una manera decent i honesta de cubrir despeses (mal sigui en part) que arriben a ser considerables

Caldria que les dates de celebració dels Aplecs no coincidissin en un mateix dia en una mateixa comarca. M'hi ha prou per a l'entitat que organitza l'aplec amb la por del mal temps possible per no haver-hi d'afegir la por a la competència. Un fracàs econòmic d'un aplec pot portar a la fallida l'entitat organitzadora. Recordo que la "Lliga Sardanista de Catalunya", avui desaparegudes, i en quines assamblees generals i anuals he tingut l'honor d'assistir com a delegat de l'entitat a la qual jo pertanyia (Barcelona, en la seva fundació, Lleida, Tarragona i Manresa desde l'any 1932 (1935) havia instituit un calendari de dates que imposibilitava aquest perill.

En el dia de l'Aplec els homes que l'han organitzat i que n'assumeixen la responsabilitat no han fet festa, però en acabant la tenen dintre el cor, car han portat la sardana al seu lloc i dins el seu ambient: la Naturalesa. Han celebrat la Festa Major de la Sardana. La festa major que cada entitat sardanista vol celebrar amb la màxima fastuositat i esplendor

J. Ambròs i Lloreda

Font-Rèmy 5-3-65

Passar a la pàgina nº del quadern nº 3

Del Ter al Fluvià

Aquesta terra és la més infame, perquè és ella;
perquè és la nostra és la més bella.

Si em vols seguir amic lector en aquest viatge, llarg d'una setantena de quilòmetres, és segur que no et doldrà, car la nostra ànima quedarà amarada de ~~reconeixença~~ admiració davant els paisatges catalans que anem a ~~visitar~~ contemplar, de bellesa excepcional de la que en serbarem per a sempre més ~~en serbarem~~ una impressió d'inesborrable ~~de~~ satisfacció espiritual. Si, pel cas, ja has tingut ocasió de visitar aquests paratges o n'ets oriünd i els coneixes, també és possible que ~~el satisfaci~~ t'ofegarà de ~~refrescar-ne la memòria~~ remenar-los. En canvi si els desconeixes sentiré un gran contentament en fer-t'els recorrer i d'encontagiar-te les mateixes sensacions que jo vaig sentir al fer-ho. Et demano que abrandis la teva imaginació per a suplir a les meves carències de relator ~~i~~ car ~~així~~ afegiràs a la teva coneixença un tros més de la nostra terra ~~estimada~~ proporcionant-te el goig d'estimar-la amb més intensitat.

~~Sortirem~~ Sortim de bon matí d'un dia de primavera de Sant Quirze de Besora seguint el Ter cap a Manlleu, ~~prenem~~ prenem a l'esquena vers Rupit i vorejant les Guilleries ~~fem~~ fem cap a Olot després d'haver travessat la vall d'aquest nom, on ~~trobem~~ trobem el Fluvià. ~~Reconeixem de trobar un company pel viatge~~ ~~Recomanem~~ ~~recomanem~~ ~~d'anar-hi amb un company~~ que poseeixi unes recepcions emotives semblants a les ~~nostres~~ teves ~~a dins podrem~~ ~~a dins podrem~~ ~~a dins podrem~~

sugerències i sensacions suscitades per les variacions multiformes que la naturalesa ha abocat en aquells indrets ~~de tanta~~ magnificència.

De Sant Quirze de Besora anem baixant plana avall, caminant sense presses, (que avorrim, perquè son els desavalots del caminant contemplador ~~de l'excursionista~~) seguint una carretera que voreja el Ter adés a dreta, adés a esquerra. El riu, estret, de petit manantial, plàcid, net, guarnit a ambdues vores d'una herba tendra i ufanosa que convida a fer-hi jeia al dessota dels arbres que el guarden i li donen ombra, bressat constantment per l'oreig d'aquesta plana, oberta a tots vents, que l'endormisca, us seguiria bona part del camí mansament, com si no volgués anar més depressa que les agulles del rellotge; ja té temps. No cal pas que perdeu el nostre de temps mentre caminem, cal a mesura que anem ~~caminant~~ plana avall descobrim a la nostra esquerra una gran estesa de terres, color esblaimat de cabellera de pantalla, que fan de suport a un estol de poblets, entre ells Sant Pere de Torelló, Sant Vicens de Torelló, Torelló i una bona escampadissa de masies, tot plegat fent contrast amb el verd fosc aglutinat dels primers contraforts pirinencs que tenen al darrera. A la dreta del riu les terres planes, on també hi descobrim poblets, son regades per unes petites preses al Ter que l'home s'ha enginyat a construir, conduint l'aigua, per uns recs d'obra, que assaona així aquella contrada. Al davant hi tenim el Montseny. Quina bo hi dèu fer així en una nit d'estiu de clar de lluna, escoltant el murmull de l'aigua, el fresseig i el cant nocturn de les bestioles allunyant la solitud! Quantes paraules d'amor dèuen haver inspirat als promesos enamorats aquests

(3) no és res d'estrany que ~~fent-se~~ l'espiritual i sentimental ~~fusionin~~ fusionen Verdaguer ~~i~~ els ~~seus~~ mateixos ~~records~~ vivències de ~~infantesa~~ la seva infantesa en aquestes terres i llocs

racons encisadors!

No ens atrevim a Manlleu, no fos cas que perdessim per llurs carrers l'encís que hem emmagatzemat. ~~Per una carretera que avui~~ ~~estenia~~ ~~estesa~~ ~~costejada~~ deixem la Plana de Vic camí de ~~pujar a~~ Santa Maria de Corcó, (2) on ~~farem~~ hem nit, un poblet de fireta, on trobarem hi bé un lloc on reposar-nos de la fatiga de la jornada del dia amb la trentena de quilòmetres que hem caminat i que han omplert una bona pàgina de sensacions i de imatges en les nostres ànima i retina. Allí, en aquelles contrades, la gent de les masies son hospitalàries i sempre es troba un lloc on anar a dormir a l'eixopluc. Abans d'adormir-nos repassem el que hem vist durant el dia, asserenats per la calma que ens ha contagiat el Ter. Ja sabem que aquest riu no és sempre així de calmós. Venint d'Vic de Ter, quan nosaltres l'hem vist ja portava a les espatlles una bona carga de quilòmetres i la plana l'havia amansit i reposat. A vegades, però, les tempestes a muntanya el fan tornar mal carat i té uns cops de gènit que fan feredat. Aleshores cal mallar-se de les seves aparences de placidesa. Ens adormim acomiadant-nos del Ter que segueix cap a la Vall de Lau, la petita vall com un mocador de butxaca, que ara ha estat negada per una ~~canal~~ resclosa constituint un llac. No l'hem pogut veure com és actualment, però coneixent el lloc tal com era abans ens ~~imaginem~~ llaurem els tres elements que hi diuen senyorejar disputant-s'en l'hegemonia: l'aigua engaviada i trista sense llibertat; les muntanyes ~~al seu voltant~~ que l'envolten pelades al zero, de visió dantesca; i el cel d'un blau destenyit que no sap per on escapolir-se....

(2) Per una carretera que avui estenia costejada deixem la Plana de Vic camí de Santa Maria de Corcó, que avui queda separada de la plana, donant un darrer cop d'ull al bonic paisatge i emmagatzemant per del bon tros de serralada pirinenca que s'eleva al nord. (3) Poc a poc el paisatge es torna més ondulat de pujols grisos, rústecs, nuats, gemats, ens sobta per la radical diferència amb les terres planes de la topografia d'on estem sortint a la nostra esquerra, relativament llisa, i cal decorat amb unes transmutacions ràpides que ni de bon antuvi desconcerten. També ~~ajuden~~ a deixen ~~també~~ a la vegetació, més variada que no pas en altres paisos. Pujem a Santa Maria de Corcó.

A l'endemà, segon dia d'aquest viatge, llevant-nos també de matinet, acaronats per la fresca matinal, pujem carretera amunt cap a Rupit, petit poblet formant part (escaduceament) de les Guilleries, de cases rònegues, terres ~~no~~ llises i retustes i unes roques milenàries que diria-ho que li han de caure al damunt, talment ~~com~~ calfred de ~~veure~~ veient-les tan altes i amenaçadores a la seva vora. Val la pena d'aturar-s'hi una estona a Rupit per admirar aquelles velles cases que s'aguanten per miracle, arrapades, collades, engarxades en el cingle i les feixes de terra cultivable que les envolten. Ens demanem si aquestes feixes han estat fetes al damunt i dessota de les cases perquè els habitants que en tenen cura la vetlin de terra cultivable, o per a servir de sostenyiment com una mena de sócol a les vivendes, o si és un pretext per afavorir la decoració amb el cultiu de llegums i el guarniment d'alguna flor escampada per aci, per allà. L'home, establert remotament en aquest lloc ha decidit, una vegada per a totes amb acérrima voluntat, de restar en aquestes terres que l'han vist néixer muntanyes rebels fent-les fructificar per a viure-hi. Ja hi romandrem unes hores per a reseguir aquests racons, escenari d'una bona part de la novel·la de capa i espasa i d'amor que tan brillantment escriguè En Víctor Balaguer, "Don Joan de Serrallonga", de tan bon regust català, de tanta semblança de veracitat que a la fi ha quedat com una llegenda. Ací la terra i el cel s'uneixen en unes esposalles magnífiques, d'una possessió recíproca, total, eterna. Però no podem fer ofrena del nostre temps com seria el nostre desig; a desgrat nostre hem d'anar endavant, car l'etapa d'avui és tot i no essent de més d'una vintena de quilòmetres és més feinuga pesada

que la d'ahir; el camí no és gens planer i el que hem de veure ens obligarà a aturar-nos si en volem copsar tota la llur magnitud i exlat.

Camí enllà, que avui fem fins el Santuari de la Salut on s'acaba la muntanya a les envistes de la Vall d'Olot, anem passant en mig del bosc feréstec, inhospitalari, esquerp, on en molts llocs les roques i els arbres sembla que juguin a cuit amagant-se mútuament, on el sol no hi entra, ni la claror gaire bé tampoc degut a la tupidesa del brancatge i del fullam que li fan de sostre, en quina penombra tenim un sentiment de pesombre i de quins amagatalls temem en tot moment veure'n sortir un escamot de "nyerros" capitanejats pel valent don Joan de Senallonga, o pel simpàtic i lleial Fadrí de Sau, anant a combatre una banda de "cadells" al servei dels senyors que abans gaudien de senyoria en aquelles terres. (X) El paisatge és colpidor i per això matèria per desbordar la imaginació.

Ací, però, hem sent el que és i significa la paraula llibertat que podem gaudir en tota la seva plenitud. Una llibertat animal, física, moral, metafísica, que ens concedeix les prerogatives de córrer, de jeure, de riure, de cantar, de declamar, de discorrer, d'opinar, de pensar, d'admirar, d'apreciar o de despreciar a la nostra guisa, de somniar despert, de meditar sense destorbs ni sorolls, de preocupar-nos o de despreocupar-nos de les coses del més ençà o més enllà de la nostra vida temporal. Car ací estem lluny, ben lluny de les estupideses de la hipocresia; de les vanitats; dels egoismes; de les cupideses; de les enveges i cobejances; de les xafarderies mundanes i dels

(X) mentre l'amorosa muller del primer senyor d'aquelles contrades, Joana de Senelles, s'ha quedat esperant durant la vacuna d'aquelles terres, enyorosa i afligidissa per la sort del seu Joan.

fanatismes ~~sanguinaris~~, estèrils i ~~sanguinis~~; dels la llibertat ~~es~~ confon amb la vida, sense condicions. La llibertat que hom gaudeix a la vila és condicionada sempre, ~~dons~~, ~~com~~ és natural per assegurar la convivència humana col que aquesta acabi on comença la dels altres; aci no té límits. J. Valls i Pujals deia en el seu llibre "Elogi de Catalunya": A la muntanya s'hi purifiquen els pensaments, s'hi enlaira l'esperit, s'hi reposa de les misèries de terra baixa. ... La muntanya és un refugi espiritual quan tot sembla enviait per la matèria". En la muntanya ens desèixim per una vegada de l'obsessió i monotonia de la línia recta dels carrers, del paral·lelisme de les voreres i la geometria ondulada de l'horitzó no ens engavanya ~~com aquella~~ ordenació curta, esquifida i fabricada d'un carrer.

Al finalitzar la caminada d'avui arribem, sobtadament, sense haver-ne tingut esment, ni el paisatge ens ho hagués deixat preveure, on la muntanya s'acaba i la carretera emprén lluscament la devallada tot fent giragonses, vers la Vall d'Olot. Forçosament ens hem d'aturar davant aquest regal de la vista, d'aquest panorama insospitat, insòlit, sorprenent: la Vall d'Olot. Els adjectius admiratius que ens vénen a flor de llavi són febles pel que voldríem dir-ne. Encara estem trepitjant la terra pedregosa, desolada i tormentada de les ~~cingleres~~ de les Guilleries i tenim al davant una vista d'esplèndida bellesa, ~~de pletòrica ufania~~ i d'una pau bucòlica. La vall és envoltada de muntanyes que ~~d'aquí estant~~ semblen tallades a plom. A redós del Montolivet i del Montsacopa, aquesta vall sembla una gran catifa de dibuixos geomètrics rectangulars i ~~trapezials~~, on el

color verd dels prats va del fosc al pàl·lid amb transicions difícils d'establir, mentre que esparcides ~~d'aci, d'alla~~ com ells, s'hi barregen pinzellades de color de préssec madur de les terres cultivades i que junt a les clapes blanques i negres de les vaques que pasturen, els pobles que ovirem (Bas, Hostalets de Bas, Joanetes, les Preses i d'altres) les masies de pessebre i els homes (x) ~~que estan~~ enfeinats ~~en les feines~~ en aquestes feines, encomanen una pau inefable ~~inconscient~~ ~~sensible~~. ~~Ens~~ Ens sentim la nostra petitesa, la nostra pobresa ~~de~~ al no poder ser poetes per a cantar amb lírica inspiració aquesta fantasia de la Naturalesa, o de no tenir una mà segura de pintor per a plasmar en una tela aquest sublim panorama, que fitem amb l'esguard cobejós de no perdre'n el més ínfim detall. Com voldriem saber fer-ne una gran obra que immortalitzés la seva ànima, simbolitzant la vitalitat de la ~~naturalesa~~ essencial d'aquesta terra i de tota la nostra, que es complau en ser aspra i dura en certs indrets; dolça i tendra en altres; insaciable de fecunditat: germinant abundosament la llavor primitiva en uns llocs: àvida de producció en altres, per l'afany que l'home hi posa me ~~posa~~ cultivant amagatallosament aquest ~~sol~~ terreny que com una sina ofereix generosament és fructificada esplendorosament pels tres elements inseparables que planen i triomfen damunt el nostre triangle geogràfic i que son: el clima mediterrani, ~~tan suau~~; aquest cel de la suavitat d'atzur, tan diàfan; i el sol de lluminositat lluminosa, sempre present a la cita, prodigo i assegura l'existència dels seus fills amb els fruits més variats. ~~Però~~ Malauradament no som pintors, ni sabem fer poemes, ni som artistes, i tot planyent-nos-en ens hem de conformar de la nostra carència

(x) que veiem treballar com formigues

de facultats

ignorant. Cerquem un lloc per anar a dormir allí a prop, en un mas, amb

presos i entusiasmats de poder tenir

aquella vista dolça aquest dolç de bellesa tan a prop i així demà abans de partir pel final d'aquest nostre passa-

vers

nant viatge ens podrem delectar amb un darrer esguard a aquest vast panorama

durant un

que podeu englobar des d'ací dalt.

s'engloba

En el darrer dia no hem de tenir presses. El viatge a fer no és

tenir

molt llarg. Davallem vers Baixem cap a la plana. Allí prop, adossat a la muntanya,

sota el Santuari de la Salut, al començament de la vall, hi neix el riu

Fluvià, d'un córrec que es va emplint al fer camí, gràcies als esconeos i

xaragalls que es troben esfilagarsats en el seu trajecte, principalment en

hi han

els vessants de les muntanyes que té a la banda esquerra, fins que es

la vora

dessia cap a Olot per a continuar, serpentejant, fins al Golf de Roses,

prop

bes a prop de Castelló d'Empúries on s'abocarà al mar enrobustit

ja, pels afluents que s'hi hauran integrat durant el seu recorregut. Al

passar per la falda meridional d'Olot el riu es minva, cristallí i dormilega.

Fa poc que ha nascut. Sembla un gran rec per a servir de decorat motiu a

la litografia clàssica representant uns flaviolaires tocant al dessota d'uns

verda

arbres, uns moltons pasturant i esbrotant l'herba d'aquells prats verds

i gemats, i uns pastorets i pastoretes banejats amb elfs i elfines vinguts

de les muntanyes pròximes del Pirineu, passejant agafats de la mà

de de la nostra terra la dansa de la seva immortalitat tot i celebrant en

la immortalitat

un rite escaient l'exhuberància de bellesa que la Natura-

lesa ha volgut dotar aquest racó del nostre país.

La vall té dues sortides naturals, les dues a la banda dreta. Una

(5)

d'aquestes sortides, bastant ample i aproximadament al centre ens conduï-

(5) Formant una altra petita vall, com si fos el ramal umbilical de la Vall d'Olot vellegant-la a les terres planes

via a Santa Coloma de Farnés; l'altra, a l'estrem, més estreta, és la depressió que el Fluvià segueix a la vora d'Olot dirigint-se vers Castellfullit de la Roca, una altra maravella que sorprèn a tot vianant amb aquell penya-segat mur de roca altíssim, gegantí, ciclopi, ~~que sembla que us convé al damunt~~, al peu del qual hi passa el riu alegre i enjogassat, sortejant les pedres ~~que han caigut~~ que troba en el seu camí d'aquell rocam, que el destorben, reflectint des de diversos angles, disjuntament, com ho faria un miralls estocinat, l'airós poblet que hi ha al cim, esporuguit sempre pel vèrtig de gualtar a baix. Per anar-hi prenem pels camps d'Olot i anant vers la banya, ~~travessàrem~~ travessem ~~una plana~~ planell ~~més petita~~ més petit que la vall que ~~hi ha~~ es troba entre Olot i el d'Olot, ~~una~~ ~~tan~~ fèrtil, ~~on trobàrem~~ empedregat d' ~~unes~~ pedres negres, lleugeres, ~~mal~~ gibrades, escorialles de lava solidificada que ~~han donat~~ donen constància dels volcans que en temps remots hi havia en aquelles regions, i en poc més de camí arribarem a la semi-gorja de Castellfullit de la Roca. (2)

menys bon passejada

~~Bon~~ El nostre objectiu ~~que~~ era solament ~~no~~ ~~hem~~ ~~anat~~ ~~a~~ ~~fer~~ ~~més~~ ~~que~~ ~~de~~ anar a trobar el Fluvià a Olot ~~i~~ deixem per aquesta visita per a una altra ocasió; Hem anat a Olot hi restem ~~així~~. Passem el pontet de pedra de la carretera que encamella el riu, un pont de punt ~~rodó~~ semblant a un pont de jardí i anem a reposar a l'ombra fresca i vivificant de la riba esquerra pensant o somniant amb les riqueses espirituals que hem acumulat en aquests tres dies, contents, satisfets de l'evasió material que ens han proporcionat, sabent que tot això ens restarà ~~en el més íntim i que~~ ~~ningú~~ ~~mai~~ ningú ens ho podrà prendre. (1)

bon passeig de la riba barcetina

(3) Diu, amic lector, ~~arracerats a aquesta ombra fresca~~ de la

vora del riu, dolent-nos de no poder-lo acompanyar fins el seu terme ~~en aquest breu viatge~~ que emprèn i de no estar presents a la seva fi (nosaltres que l'hem vist néixer) per a presenciar la seva troballa i entrelestament a banyar-se amb l'aigua del mar, que aquesta bi rebutja, ara doncs, ens haurem d'acomiadar. Tot té una fi en aquest món. Ens ha dit que el nostre viatge acabaria aci. Solament ens resta a negociar el ten companyonatge que ens haurà estat útil per a l'intercanvi d'impressions i de les reaccions sugerides pel que hem vist al llarg del camí.

Que belles coses té la nostra terra! Que efímera és la nostra vida per a poder-ne gaudir amb tot llur abast. Hem deixat el Ter i el Fluvià. Els anyorem, aixi com les contrades que hem reconegut. La vida, les circumstancies, els imperatius ens en han allunyat.....

J. Ambros: Lleida

Sant-Rémy 9-1-66.

(1) (Punt i seguit) Pensem, que la calma del riu, llur dinamisme aiçues avall; la pau i dolcesa de les nostres planes i valls; l'aspror de la muntanya; la puresa del nostre cel; i la suavitat del nostre clima, deuen haver influit enormement en les característiques, particularitats i idiosincràsia del nostre poble.

(2) punt i seguit fins a "Pensem el pantet....

3) Ara amic lector, anacerats a aquesta ombra fresca de la vora del riu, dolent-nos de no poder-lo acompanyar fins el seu terme per a presenciar el seu aiguabarreig amb el mar, ara doncs, amic lector ens haurem d'acomiadar. Tot té una fi en aquest món. Ens ha dit que el nostre viatge acabaria aci.

Sardana amb música del Mestre Antoni Jaume Font

Plamys

Com olímpic solitari
un pi bell i altiu
davant el mar milenari
s'alça com un colós

Amb un gest gracios en conta
d'amors que ha colliel·lat
plamys d'emigrant que s'enyora
nits de forta tempestat.

Corrandes enamorades
fortes, joves i amb gran vigor
li canten belles tonades
de festeig i d'amor.

El pit ferm i amb gran braor
t'oferim terra nostrada,
que ets sobirana en amor
i d'encis engalanada

I enllà les fennes onades
fent el seu etern fistó
en queden enjoiades
amb l'eco de la cançó

A l'acabar-se a la posta
el raig de sol cap al tard,
amb xiscladissa ben forta
els ocells cerquen amparo

I fer-li d'alfombra
verdejant fent contrast
blanura de molsa
colorit floretat.

Mentre el pi prop la mar salabrosa
sent tots moments la cançó
del vent que topa amb les ones
fent remor d'un petó

J. Ambros i Lloreda

Mollet. Setembre del 1934

Sardana amb música de Antoni Lluís Font

El cim de les Agudes

Es el cim de les Agudes
cara al pla i fitant la mar
un gegant en les altures,
un colós de roquissar.

El vent hi bat nit i dia
molt sovint hi cau el llamp,
mes per sempre és fem vigia
d'un bran poble, noble i gran.

I com blanca caputxeta
l'hivern de neu hi guarneix
es com randa molt fineta
que l'amb delícia embelleix.

El sol ben fort l'assolella
quan el bon temps ha arribat,
el cim pren color i grandesa
rojor que el sol li ha donat.

Mollet del Vallés (Barcelona)
Octubre del 1935

Allí un hom se sent més home
de llibertat sent negrit
la vida sembla més bona
ja que es cíprem per hom sent l'infinit.

Mostra gran raça valenta,
a semblança del cimal,
amb fermesa ella n'és sempre
nissaga que no mort mai.

Dalt del cim de les Agudes
eterna cançó s'oeix
del vent que allí sempre bufa
fent-me goi triomfal fressèig.

La cançó és com la besada
que la pàtria li ha donat
de la forja i de l'arada
l'amor i la llibertat

J. Ambros i Lloreda

Festa muntanyenca

Pels camins tan fressats, de muntanya
entre roc i el boscam plè d'olor
vius fadrins, masovers i quitxalla
van a missa de festa major.
Al tornar tot conreut prop dels cingles
i brincant com semblant esquirols
els menuts, els fadrins i fadrines
fan tabola seguint corriols
Tots a taula, que espera parada
que li facin honor i afalag;
és de bona minestra ~~parada~~ omplenada
i el convit, de bon plat, serà llarg.
És la festa, que en el mas tot capgira,
bona flaire i bovalles de nou,
l'olla gran l'han posat dins la xica
tot-hom parla fent gran enrenou.
Pins i alzines en són testimoni
d'eixa joia de tan bell esclat;
els ocells ~~xiscle~~ xiscleig com dimoni
i ~~de~~ bells cants fan concert exaltat

Resta el mas ben desert a la tarda
sols el gos queda allà per lladrar,
nois i noies les galtes rosades
van a festa que volen ballar.
Llença amunt el séu cant la sardana
l'era torca serveix d'encerat
cap més festa no hi ha tan galana
ja que el cel n'és el ric envelat
Riolera la lluna contempla
el col·loqui dels enamorats:
"Nostra casa serà com un temple,
nostre amor serà un ferm baluart".
Ja la nit és de lluny avançada
i s'amaga l'estel fent l'illet.
Apa nois, la darrera ballada;
cap a casa que l'aire és fresquet.

× × × × ×

Vell color de roc vell de muntanya,
al pendent ~~de~~ el més incrustat;
ja no és festa i repèn la magalla,
la destral i la vella el conreat

J. Ambros i Noreda

Highlander, bateau à dérive de promenade.
Son lieu de prédilection fut longtemps
le bassin de Meulan.